

**EESTI SPORDITEABE SIHTASUTUS
TALLINNA ÜLIKOOL**

Vastutav täitja: Sven Sommer
Autorid: Sven Sommer, Mait Arvisto, Kalju Paju

INIMRESSURSS EESTI SPORDIS, 2. ETAPP

Uuringu aruanne Eesti Vabariigi Kultuuriministeeriumile

Sisukord

SISSEJUHATUS	4
1. SPORDITEENUSTE PAKKUMINE JA TÖÖKOHAD SPORDIGA SEOTUD VALDKONDADES.....	7
1.1. Definitsioonid. Sport kui majanduslik tegevus: Sport ja spordiga seotud tegevusalad.....	8
1.2. Otsene sporditegevus	9
1.3. Spordiga seotud tegevusvaldkonnad.....	11
1.3.1. Spordimeedia	13
1.3.2. Spordimeditatsioon.....	13
1.3.3. Töökohad spordi jae- ja hulgikaubanduses ning vahendite tootmises.....	14
1.3.4. Spordi juhtimine avalikus sektoris.....	15
1.3.5. Kehalise kasvatuse õpetajad	16
2. SPORDIALANE TÖÖHÕIVE EUROOPA LIIDUS JA EESTIS.....	18
2.1. Spordialaste töökohtade arv Euroopa Liidus	19
2.2. Tööhõive Eesti spordialases ettevõtluses.....	20
2.2.1. Elukutselised sportlased ja stipendiaadid	22
2.2.2. Töökohad spordikoolides.....	22
2.2.3. Töökohad spordiklubides.....	23
2.2.4. Töökohtade areng spordiklubides	24
2.2.5. Töökohad spordiliitudes (alaliidud, piirkonnaliidud jt spordiühendused). ..	26
2.2.6. Spordibaaside töötajad.....	27
2.2.7. Füüsilisest isikust ettevõtjad	28
2.3. Töökohtade erijooned ja arengusuunad	29
2.3.1. Osalise tööajaga töökohad	29
2.3.2. Noored ja spordi tööhõive.....	30
2.3.3. Naised ja spordi tööhõive	30
2.3.4. Vabatahtlik ja palgatöö	31
2.3.5. Spordialase tööhõive muud erijooned.....	32

2.4. Spordi ja -ametite klassifikatsioon.....	33
2.4.1. Definiitsioonid: sport kui elukutse	33
2.4.2. Spordielukutsete ja spordiga seotud elukutsete esindajate arvu hindamise raskused	36
3. TÖÖHÕIVEPOLIITIKA SPORDIS	37
3.1. Spordialane ametikoolitus.....	37
3.2. Juurdepääs spordielukutsetele.....	38
3.3. Diplomite tunnustamine ja spordialase tööhõive edendamine.....	40
3.4. Spordialase tööhõive edendamine.....	40
4. SPORDI RIIKLIKUD MUDELID JA TÖÖHÕIVE	44
4.1. Spordi tööhõivet puudutavad ohud ja võimalused.....	46
4.1.1. Spordi nõudlust mõjutavad tegurid.....	47
4.1.2. Spordialast tööhõivet mõjutavad suundumused	49
4.2. Võimalikud spordi arengusuundumused lähitulevikus.....	50
KOKKUVÕTE.....	55
KASUTATUD KIRJANDUS	62

SISSEJUHATUS

Sporti* peetakse Euroopa Komisjoni Valges raamatus kasvust, konkurentsivõimest ja tööhõivest tulenevalt arenevaks eluvaldkonnaks, kus lisandub uusi öökohti. Paljude ELi maade statistika näitab, et töökohtade arv spordi valdkonnas (NACE-kood 92.6) kolmekordistus perioodil 1980-1999 ning kasvu pidurdumisest ei ole mingisuguseid märke. Selle põhjuseks peetakse spordiorganisatsioonide tegevuse professionaliseerumist ja palgatöö osa suurenemist. Spordivaldkonna areng mõjutab ja elavdab ka teisi temaga seotud tegevusalasid - ehitust, spordivahendite ja –varustuse (rõivastus, jalanõud jms) tootmist, toitlustamist, samuti taastusravi ja meditsiiniteenuseid, reklaami, meediat jm. Kuna ülalnimetatud arenguhüpe on kogu tööhõives suhteliselt väikesemahuline, tuntakse spordimajandust ja sellest tulenevat tööhõivet veel vähe ning vajaka jääb spordielukutsete ja spordiga seotud elukutsete kujunemisprotsessi ja vajaduste tundmisest.

Lisaks otsesele sporditegevusele (treeningtöö, võistluste läbiviimine jms) on spordiga seotud tegevus üsna mitmepalgeline: spordirajatiste ehitamine ja hooldus, spordivarustuse ning -vahendite tootmine, müük ja mitmesugused kõrvalteenused (ajakirjandus, televisioon, eritransport, -majutamine, haldamine, koolitus, meditsiiniteenused jms). Nende majanduslikult oluliste tegevusvormide tähtsus kasvab koos spordi levikuga.

Antud töö esimeses osas määratletakse otsese sporditegevuse (ingl. sports sector) ning sellega seotud tegevuse (ingl. sports-related sector) mõisted.

Töö teises osas võrreldakse spordivaldkonna tööhõivet Euroopa Liidu erinevates liikmesriikides ning antakse ülevaade Eesti vastavast tööhõivest. Materjali käsitlel on

* Käesolevas töös käsitletakse “sporti” laias mõttes kehalisest rekreatsioonist tippspordini.

püütud anda üldpilt kui ka välja tuua tööhõive erijooni soo, vanuse, ühiskondliku ja palgalise tööjõu jms lõikes.

Kolmandas osas vaadeldakse spordivaldkonna institutsioonide toimimise suhteid erinevates liikmesriikides, tutvustatakse spordi arengumudeleid.

Töö neljandas osas esitatakse mõningaid Euroopa Liidus (EL) tehtud spordialase tööhõive tulevikuvisiioone ning ka võimalikke arenguid Eestis.

Uuringu **eesmärkideks** oli seatud:

- kirjeldada tööhõivet spordis ja sellega seotud valdkondades nii töö iseloomu järgi kui ka mahuliselt;
- üldistada spordi töökohtade arengu probleematikat (klubide ja alaliitude professionaliseerumine, töösuhted jne.);
- kirjeldada ametite struktuuri spordis ning koolituse ülesehitust;
- tutvustada ja hinnata ELi dokumentides sisalduvaid spordialase tööhõive arengustsenaariume;
- pakkuda põhimõttelisi soovitusi, mida võiks rakendada spordialase tööhõive edendamisel adekvaatselt spordi arengu vajadustega.

Uuring põhineb metoodiliselt sporti ja tööhõivet käsitleva kirjanduse ja statistikaandmete analüüsil ning ekspertide arvamustel tulevikustsenaariumide kohta.

Eesti spordialase tööhõive iseloomustavad andmed on saadud erinevatest allikatest:

Spordiga seotud valdkonnad

Andmed kehakultuuri eriala õppejõudude ja õppeabi personali, spordiajakirjanike ja avaliku sektori spordiametnike kohta on saadud vastavate asutuste kodulehekülgedelt. Spordiarstide ja füsioterapeutide arv on eksperdi hinnatud, kuna mingit ametlikku arvestust selle üle ei peeta. Sporditarvete jae- ja hulgikaubanduses ning tootmises töötavate inimeste arvu määratlemisel tugineti ESA andmetele, mida täpsustati

omapoolse küsitlusega ettevõtetes. Kehalise kasvatuse õpetajate kohta peetakse arvestust Eesti Hariduse Infosüsteemis (EHIS), mille andmetele tugineti.

Spordi valdkonna töökohad võetakse kokku Statistical Classification of Economic Activities in the European Community (NACE 92.6) klassifikaatori all, mille alalõigud on:

- 92611 Spordirajatiste käitlus
- 92621 Spordiorganisatsioonide tegevus
- 92622 Spordiklubide tegevus, v.a invaspordiklubid
- 92623 Invaspordiklubide tegevus
- 92624 Spordikoolide tegevus
- 92625 Sportlik ja meelelahutuslik jahipidamine ja kalapüük
- 92629 Muud spordiürituste korraldamise ja spordi edendamise seotud tegevused

Spordivaldkonna kõik andmed koonduvad klassifikaatori 926 alla ja need pärinevad ESA andmebaasidest. Eraldi on välja toodud spordikoolid, spordiklubid, ja spordialane tegevus ärisektoris. Lisaks on kirjeldatud sporditöökohti, mis kuuluvad muude klassifikaatorite alla. Spordiklubide tööjõu kirjeldamisel on kasutatud ka EOK (T. Tõnise) andmeid.

Spordiorganisatsioonide tegevuse (alaliidud, ühendused, piirkonnaliidud) andmed on saadud osaliselt Kultuuriministeeriumilt (andmed piirkonnaliitude ja 40 alaliidu kohta), aruandlusest välja jäänute seas viidi läbi küsitlus. Ülejäänud ühendusi puudutavad andmed pärinevad EOK andmebaasist. Andmed sportlaste kohta, kes saavad stipendiume või on tööl töölepinguga, on kogutud alaliitudel ja Kultuuriministeeriumi andmebaasist. Spordibaaside töötajate arvu kohta on antud hinnang küsitluse andmete põhjal. Euroopa Liidu riikide andmestik põhineb peamiselt VOCA projekti töödel.

1. SPORDITEENUSTE PAKKUMINE JA TÖÖKOHAD SPORDIGA SEOTUD VALDKONDADES

Käesolevas töös käsitletavale probleematikale taustsüsteemi loomiseks olgu alustuseks esitatud ülevaate tööhõivest Euroopa Liidu maades (tabel 1)

TABEL 1

Rahvastik ja tööhõive Euroopa Liidu maades

Riik	Pindala	Elanike arv	Aktiivne elanikkond	Töötus
Austria	83855	8032926	3926900 (48,8)	5,3%
Belgia	30258	10355844	4379051 (42,3)	7,6%
Küpros	9250	934000	373000 (39,9)	3,4%
Tšehhi Vabariik	78866	10203269	4852000 (47,6)	7,3%
Taani	43000	5400600	2820000 (52,2)	5,4%
Eesti	45227	1351069	659100 (49,0)	9,3%
Soome	338458	5181115	2546661 (49,2)	9,8%
Prantsusmaa	550000	61740000	27100000 (43,9)	9,8%
Saksamaa	356973	82000000	35500000 (43,3)	9,6%
Kreeka	131957	10939605	4300000 (48,7)	10,2%
Ungari	93030	10045407	4200000 (41,8)	6,0%
Iirimaa	70000	3924140	1641787 (41,8)	7,6%
Itaalia	301328	56650000	26965400 (47,6)	12,3%
Läti	64589	2604000	1087000 (41,7)	12,8%
Leedu	65300	3462500	1517900 (51,2)	11,0%
Luksemburg	2586	448300	197000 (43,9)	3,8%
Malta	316	400420	136602 (65)	5,5%
Holland	41526	16268156	7500000 (46,2)	6,7%
Poola	322577	38288000	16800000 (43,8)	21,2%
Portugal	92391	10800000	5349000 (49,5)	4,7%
Slovakkia	49034	5379161	2665837	16,5%
Sloveenia	20273	2000000	1007000 (50,3)	11,6%
Hispaania	505990	41837894	18242000 (43,6)	11,3%
Rootsi	450000	9000000	4200000 (46)	5,8%
Inglismaa	242514	59232000	28705000 (48,5%)	4,9%

Tööhõive EL (Eurobaremeeter 2003)

Eesti andmed 1.jaanuar 2004 (ESA)

Nagu näeme on Eesti tööpuuduselt EL keskmiste seas. Eestis levitatakse ka mõneti erinevat statistikat tööjõu kohta, kus see näitaja on 5% piires.

1.1. Definitsioonid. Sport kui majanduslik tegevus: Sport ja spordiga seotud tegevusalad.

Kuna spordis ja spordiga seotud valdkondades olevate töökohtade määratlemisega on tegeldud vähe ja sageli erinevaid kriteeriume arvestades võetakse uurimuses üheks orienteerivaks aluseks lisaks Vocaspordi aruannetes toodud EL spordi tööhõivet iseloomustavatele statistikale Inglismaa ja USA. Gratton ja Taylor (2000) annavad põhjaliku ülevaate Inglismaa spordivaldkonna töökohtadest nii sektorite lõikes kui suhtes töökohtade kogustruktuuriga. Nendest andmetest näeme, et kolmveerand spordi töökohtadest on kommertssektoris, s.h. 47% spordiga seotud kommertsis (toitlustamine, transport jms) ja 27,5% kommertsspordis (vt tabel 2).

Sarnane sektorite vaheline suhe spordi- ja spordiga seotud töökohtade osas on ka Ameerika Ühendriikides, kus 73% rekreatsiooni ja sporditeenuse pakkumisega seotud töökohtadest on äriktoris, 18% avalikus sektoris ja vaid 9% mittetulundusühendustes (Salomon 1999).

Spordivaldkonna ja spordiga seotud valdkondade töötajate osakaal kogutöökohtade kogusummas on kasvanud. Inglismaal kasvas 1985 – 1995 vahel spordisektori ja sellega seotud sektorite töökohtade osakaal 1,52 protsendilt 1.61 protsendini kogu töökohtadest ja see kasv on ka viimasel kümnendil jätkunud. Võib eeldada, et tänaseks on see näitaja Inglismaal 2% ümber. Sporditööstust iseloomustab joonis lisas 1.

Tabel 2

Töökohtade jaotuvus erinevate sektorite vahel (%)

SEKTORID	OSAKAAL
Spordiga seotud kommerts	47,5
Kommertssport	27,5
Kohalik omavalitsus	12,5
Vabatahtlik sport	12
Keskvalitsus	0,5

1.2. Otsene sporditegevus

Ametliku statistika kohaselt kuulub siia valdkonda nii treeningtegevus, võistluste korraldamine, spordi organiseerimine ja juhtimine kui ka spordirajatiste haldamine ning spordialane järelvalve jms. Otsese sporditegevust võib paigutada neljale tasemele. (Le Roux, Chantelat, Camy, 1999)

- Professionaalne sport kui elukutse ja meelelahutus on valdkond, mis on viimase kümne aasta jooksul tohutult arenenud. Suur roll selles on olnud meedia. Spordisaated on teema, ilma milleta meedia enam edukas olla ei saa. Spordisündmuste olulisust näitavad pealtvaatajate ja televaatajate kasvanud arvud erinevates Euroopa Liidu maades. Küsitlused näitavad, et üle 70% rahvastikust vaatavad regulaarselt spordivõistlusi, kas kohapeal või televisiooni vahendusel. (Le Roux, Chantelat, Camy, 1999). stis on spordi vaatajaarvud väiksemad. Spordisaadete regulaarseid jälgijaid on kuni 60%, tippürituste puhul mõnevõrra rohkem (Arvisto, Paju jt 2004). Pidevalt on tõusnud tippvõistluste ülekandeõiguste hinnad, mis räägib spordi kui etenduse tähtsuse kasvust. Viimastel kümnenditel on hinnad maailmas kahekordistunud viie aastaga. Suur osa selles on nn megatähtedel, keda vaatama tullakse.

Muutused on mõjutanud ka spordivõistluste korraldajaid. Spordiorganisatsioonide tegevus kaubastub üha enam ning aatelise tegevuse tähendus väheneb. Tippspordi ja elukutseliste spordivõistlusi korraldavad organisatsioonid muutuvad järjest enam rahvusvahelisteks finantskontsernideks.

- Võistlussport kui kohaliku ulatusega saavutusele orienteeritud sportimine on pidevalt laienenud, on tekkinud palju uusi spordi- ja liikumisalaseid ning need on organiseerunud. Eestis on liitudesse ja ühendustesse koondunud üheksakümne spordiala ümber, kusjuures meil ei tegelda veel kaugeltki kõigi olemasolevate aladega. Võistlussport rajaneb EL spordiklubidel, mida loendati 1999. aastal 800000. Eestis oli 2004. aasta seisuga 1327 spordiklubi (Eesti Spordi Foorumi 2004. aasta andmed). Euroopa uuringu (Vocasport) andmetel oli spordiklubide liikmetest 8% võistlussportlased, kusjuures maade vahel on erinevused suured (Hispaania ja Itaalia 4%, Holland 17%). Eestis on spordiklubid väikesed ja

võistlussportlaste osakaal nende liikmeskonnas on suhteliselt suur, hinnanguliselt 50% (Arvisto, M. Paju, K. 2002). Võistlussportlaste hulk on olnud ELis küllalt suurtes piirides pikka aega muutumatu, kusjuures võrreldes 1990. aastaga on viimastel aastatel märgata võistlussportlaste arvu vähenemist.

- Vaba-aja (rekreatiivse) spordi hulka kuulub nii spordiklubide, teiste mittetulundusorganisatsioonide kui ka äriühingute poolt organiseeritud, valdavalt mittevõistluslik sporditegevus, samuti mitteorganiseeritud (informaalne) tegevus looduses ja spordi harrastamine avalikes spordipaikades. Pääaegu pooled Euroopa Liidu kodanikud tegelevad vabal ajal spordi või mõne olmeliikumisega sihipärasemalt vähemalt kord nädalas. Säärastes arvestustes ei tõmmata väga selget vahet spordi piirimail olevate aladega (matkamine, jalgratta kasutamine transpordivahendina, jaht, loodusliikumine, pikemad jalutuskäigud jm). Eestis tegeleb sellises kontekstis liikumisharrastusega pool elanikkonnast (Arvisto, Paju jt. 2004). Kõigis ELi liikmesriikides, sealhulgas ka meil, on märgata sarnaseid tendentse: spordiharrastuse individualiseerumine, traditsiooniliselt linnas harrastatavate alade siirdumine mujale (“ökoloogilisus”), uutel tehnoloogiatel põhinevate spordivahendite lisandumine ja erinevate sportlike tegevuste kombineerumine.

Tinglikult võib Euroopas eristada spordiharrastuse ulatuselt 3 riikide gruppi: esiteks põhjamaad, kus regulaarselt (vähemalt kord nädalas) tegeleb spordiga väga suur osa (2/3) elanikkonnast; teiseks anglo-saksi maad, kuhu kuulub ka Prantsusmaa ning kus regulaarselt tegeleb spordiga kolmandik elanikkonnast; ja kolmandaks Vahemere maad, kus spordiga tegeleb suhteliselt vähe inimesi (alla kolmandiku elanikkonnast) ning vaid 15% harrastab sporti regulaarselt. Sellise jaotuse kohaselt paikneks Eesti teise ja kolmanda grupi vahel. Eestis tegeleb spordiga regulaarselt veerand naistest ja kolmandik meestest.

- Erikehakultuur on käsitletav neljanda tasemenä. See haarab erivajadustega inimrühmi: seniore, puuetega inimesi, mõnedes ELi maades ka sotsiaalselt tõrjutuid ning rahvusvähemusi. Eesmärgiks on nende inimeste sotsiaalne integreerimine ning tervise eest hoolitsemine. Erikehakultuuri on

kavakindlamalt kasutatud anglo-saksi- ja põhjamaades. Valdkonna olulisus võib tulevikus suurened, sest sporti peetakse üheks võimaluseks toetada ühiskonda sulandumist. Üldiselt on erikehakultuuri kohta andmeid väga vähe, sest sellega on otsesemalt seotud sotsiaaltöö ja teraapia. Eestis on erikehakultuuri organisatsioon küllalt arenenud. Seda toetavad lisaks Invaspordi Liidule ka piirkondlikud puuetega inimeste kojad. Eesti on olnud edukas ka puuetega inimeste rahvusvahelises võistlusspordis.

1.3. Spordiga seotud tegevusvaldkonnad

European Observatory of Employment in Sport (OEES) on teinud spordiga seotud tegevusvaldkondadest süsteemse loetelu, kus on esindatud kõik NACE klassifikatsiooni (EMTAK) põhivaldkonnad. Järgnevalt olgu välja toodud suuruselt või tulevikuväljavaadetelt olulisemad spordist mõjutatud tegevuste grupid.

- Esimene tegevus on ehitus ja sellega tegelevad spordiväljakute, staadionide, spordihallide, ujulate, golfiväljakute jmt. ehitamisele spetsialiseerunud ettevõtted. Selliseid ettevõtteid on veel vähe ja väike osa turust on spordiehitusele spetsialiseerunud firmade käes. Samas on suurimatel ehitusfirmadel alale spetsialiseerunud üksusi oma arhitektidega. Spordiehitiste turg kasvas 60-70. aastatel koos kehakultuuri populaarsuse tõusuga kiiresti. Toona oli tööde tellijaks põhiliselt avalik sektor, mis on paljudes ELi maades ja ka Eestis jätkuvalt turuliider, kuid eraettevõtted on haaramas järjest suuremat osa nii meil kui ka teistes Maade vahel on erinevusi näiteks Prantsusmaal ja Soomes on avaliku sektori allata 85-90%- Itaalias, aga 58% (Le Roux, Chantelat, Camy, 1999). Eestis on avaliku sektori alalta 92% spordibaasidest neist 79% kuulub omavalitsustele (Arvisto, M. Paju, K. 2003). Spordialade (alaliitude) normidele vastavate rajatiste asemel ehitatakse multifunktsionaalseid hooneid, kus on võetud arvesse vaba- aja spordi ja meelelahutuse nõudeid.
- Teise rühma liigitatakse spordivahendite ja -varustuse tootjad ning nendega seotud müügifirmad. Valdkonnale on omane kõikidele arenenud turgudele tüüpiline spetsialiseerumine. Keskendutakse tipp tehnoloogilisele arendustööle

ning ka spordiharrastajate “iseteenindusele” ehk varustus asendab osaliselt treenerit. Spetsiifilisi tooteid puudutav statistika (spordijalatsid jmt) näitab, aeglast kasvu, kuid samal ajal ELi tootjad viinud oma tootmise Aiasiasse. Nii liiguvad ka töökohad spordivarustuse tootmise valdkonnas Euroopast välja.

- Kolmandasse rühma kuuluvad spetsialiseerunud meediaettevõtted (audiovisuaalsed, NACE 92, ja kirjutav press, NACE 22). Nii spordile spetsialiseerunud telekanalite kui ka spordiharrastajatele mõeldud ajalehtede-ajakirjade (üle 1000 nimetuse) arvukus on tugevalt kasvamas. Koos muude spordipublikatsioonide ja audiovisuaalsete koolitusmaterjalidega moodustatakse valdkond, mille kasvu lähiaastatel ilmselt võib oodata. Eestis on siiaaani spordile spetsialiseerunud vaid üks ajakiri ja üks ajaleht (lisalehena), kuid erinevate paberkandjatel või audiovisuaalsete koolitusmaterjalide tootmine on meil arenemas ja kasvamas.
- Spordiõpetuse alla kuulub kõikide kooliastmete ja õppeasutuste kehaline kasvatus ning ka tulevaste spordispetsialistide koolitus kõrgkoolides ja muudes avalikes või eraõppeasutustes. Euroopa Liidus oli 1999 hinnanguliselt üle 500 spordile spetsialiseerunud ametikooli või kõrgkooli, kus töötab umbes 15000 inimest ning kus anti professionaalset õpet aastas üle 200000 inimesele. (Le Roux, Chantelat, Camy, 1999) Eestis annavad spordiharidust TÜ ja TLÜ, kus töötab 87 vähem või rohkem spordivaldkonnaga seotud spetsialisti ja viimastel aastatel on olnud lõpetajaid 100-120 ümber. Nii Euroopa kui ka Eesti keskmiseks on 13 spordispetsialisti üliõpilase kohta.
- Märkida tuleb ka spordi juhtimise valdkonda (avalik sektor). Avalik spordijuhtimine ja toetamine, mis võib kuuluda nii riigi kui kohalike omavalitsuste pädevusse, on erinevates Euroopa Liidu riikides erinevalt korraldatud sõltuvalt sellest, kas riigi avalik sektor toimib põhiliselt interventsioonilise või liberaalse malli järgi. Riiklikke spordi ametimehi on ELis enim Prantsusmaal, kus spordivaldkond kuulub noorsoo- ja spordiministeeriumi haldusalasse. (Le Roux, Chantelat, Camy, 1999) Eestis tegeleb spordi riikliku juhtimisega teatavasti Kultuuriministeerium, kus on ametis neli spordispetsialisti. Avaliku sektori muudes asutustes tegeleb spordi

teemadega 70 ametniku ümber. Avaliku sektori osa spordijuhtimises on peaaegu kõigis liikmesriikides vähenemas. Eestis seda dünaamikat viimasel ajal jälgitud ei ole, aga hiljutised spordisüsteemi reformid toimus just riigi osa vähendamise suunas.

- Tervishoid ning selles valdkonnas tegutsevad spordile spetsialiseerunud asutused. Siia hulka kuuluvad spordimedit siini kliinikud, füsioteraapia kabinetid, taastusravi keskused jms.

Lisaks toodutele eksisteerib veel muid spordiga seotud valdkondi (näiteks transpordi ja majutusteenused, sportlaste toitlustamine, pealtvaatajate toitlustamine võistluspäevadel). Toitlustamine võistluspäevadel on suurte jalgpalliriikide profiklubidele oluline sissetulekuallikas, mis moodustab koos piletituludega (pileti- ja toitlustulusid arvestatakse koos kui mängupäeva sissetulekud) suurima osa klubi sissetulekutes (Szymanski & Kuypers 1999). Järgnevalt antakse ülevaade tööhõivest spordiga seotud valdkondades Eestis.

1.3.1. Spordimeedia

Eesti Spordiajakirjanike liitu kuulub 80 ajakirjanikku. Paljud neist töötavad vabakutselistena, avalike suhete spetsialistidena ja muudes ametites. Nende osalust spordimeedias on raske hinnata. Spordisündmuste kajastamine on põhitööks umbes 40le spordiajakirjanikule, kes töötavad üleriigilistes päevalehtedes, telekanalistes ja raadios. Maakonnalehtedes spetsiaalselt sporditeemadega tegelevaid ajakirjanikke põhikohaga pole ja spordiuudistega tegeldakse muu töö kõrvalt.

1.3.2. Spordimedit siin

Nii spordiarstide kui ka füsioterapeutide üle meditsiinistatistikas ametlikku arvestust ei peeta. Tervishoiuametis kuuluvad nad taastusravi spetsialistide hulka, mistõttu on järgnevad arvud hinnangulised. Suurimad spordimedit siini keskused, kus töötab enamus spordiarste, on Tallinnas asuv Spordimedit siini Sihtasutus ja Tartu Ülikooli Spordimedit siini ja Taastusravi Kliinik. Üksikuid spordiarste töötab ka erinevates tervisekeskustes ja haiglate juures. Kokku töötab spordiarstina 30-40 inimest. Suurem osa spordiarstiks õppinuid on ümberspetsialiseerunud ja tegutsevad meditsiini muudes

valdkondades - kirurgias, traumatoloogias, üldises taastusravis jm. Ka sportlaste teenindamisele spetsialiseerunud füsioterapeutide kohta arvestust ei peeta, hulk on väike ja neid võib leida ülalnimetatud keskustest ja koondiste juurest 30.

1.3.3. Töökohad spordi jae- ja hulgikaubanduses ning -vahendite tootmises

Sporditarvete ja -varustuse müügi ning tootmisega on statistikaameti 2005. aasta andmetel vähemal või suuremal määral seotud 586 firmat. Neist tegeleb jaemüügiga 391 firmat ning 19 FIEt. Sporditarvete ja varustuse hulgimüügiga tegeleb 150 firmat ning 8 FIEt. Spordivarustuse ja vahendite tootmisega tegeleb 39 firmat.

Sporditarvetest valmistatakse Eestis jõumasinaid ja erinevaid paate (kanuud, süstad jm) ning nende tarvikuid (purjed jms) ja õmblustooteid. Valmistatakse ka ratsutamisvarustust, hoki- ja koroonakeppe jm. 4-6 ettevõtet paigaldab spordisaalide põrandaid ja staadionide ning väljakute katteid, tribüüne, pinke jms. Nimetatud 586 ettevõttes tegeldakse ka spordiga mitteseotud kaubandusega ning puudub täpne ülevaade, kui palju töökohti on seotud spordivarustuse ja kaupade müügiga otseselt (tabel 3).

Ekspertide hinnangul võib suurema osa nende ettevõtete panusest spordivarustuse ja vahendite ärisse lugeda väikeseks või olematuks. Andmete täpsustamiseks selgitati interneti andmebaaside analüüsi põhjal välja firmad, milles tegeldakse ainult või valdavalt spordivarustuse ja vahendite müügi ja tootmisega. Spetsialiseerumise astme ja töömahu põhjal eraldati 130 ettevõtet, kellest küsitleti 90 ettevõtet. Selle põhjal võib öelda, et suur osa neist organisatsioonidest on väikesed (kolmandik on kuni 2 töötajaga ja 60% kuni 5 töötajaga). Suurimad tööandjad on jaemüügifirmad "Sportland" 500 ja "Rademar" 130 töötajaga. Varustuse tootjatest on suurim ja umbes 60% osas spordi ja vabaaja riiete tootmisele spetsialiseerunud Ilves Sport, kus spordi heaks töötab 360 inimest. Vahendite tootjatest suurimad ettevõtted on kuni 45 töötajaga (toodavad paate ja jõumasinaid).

TABEL 3

Aktiivsed ettevõtted tegevusala ja õigusliku vormi järgi, 2005.aasta

EMTAK	Tegevusala	Äriühingud	FIEd	KOKKU
18244	Spordi- ja supelkostüümide tootmine	25	0	25
19302	Spordijalatsite tootmine	0	0	0
36401	Spordikaupade tootmine	14	0	14
51421	Pealistrõivaste hulgimüük (k.a. spordirõivaste hulgimüük)	66	2	68
51423	Jalatsite hulgimüük (spordijalatsite hulgimüük)	17	2	19
51474	Spordikaupade hulgimüük (v.a. spordirõivad ja -jalatsid)	65	4	69
52421	Rõivaste jaemüük (k.a. spordirõivaste jaemüük)	252	14	266
52483	Spordi-, kalastus- ja matkatarvete ning mängude ja mänguasjade jaemüük	120	5	125
KOKKU		559	27	586

Kokku töötab neis ettevõtetes 2500 inimest. Spordikaubanduses töötab neist 2000 inimest. Võrdluseks olgu toodud, et Soomes hinnatakse spordikaubanduses töötajaid 3670le (Kontsas, M. Puronaho, K. 2004).

Uuriti ka nende firmade juhtide ja omanike seotust spordiga. Selgus, et enamus neist oli aktiivselt spordis osalenud ja kehakultuurialase haridusega inimesi oli igas kümnendas ettevõttes.

1.3.4. Spordi juhtimine avalikus sektoris

Spordi valdkonnas tegutsevaid ametnikke (avalikud teenistujad) Kultuuriministeeriumis 4, spordiga seotud ametikohti on ka Haridus- ja Teadusministeeriumi (kehaline kasvatus), Sotsiaal- ning Kaitseministeeriumi haldusalas

Kõigis maakonnavalitsustes ja suuremates linnades – Tallinnas, Tartus, Viljandis, Kohtla-Järvel, Pärnus ja Narvas on ametnik, kelle töö põhivaldkond on sport. Kokku oli neid 25. Suurim koosseis on Tallinna Noorsoo- ja Spordiametis (11 ametikohta, millest pooled olid seotud spordiga). Samas oli maakondi (Hiiumaa, Ida-Virumaa, Jõgevamaa, Läänemaa, ja Tartumaa) kus spordivaldkond oli kureeritud kultuuri, hariduse jms kõrvalt. Näiteks oli Põlva maavalitsuses riikliku ja regionaalse spordipoliitika elluviimine haridus- ja kultuuriosakonna kohustuste hulgas ja sellega tegeles osakonna

juhataja. Sarnane olukord oli ka Hiiumaa maavalitsuses, kus spordivaldkonna töö on pandud Haridus ja kultuuriosakonna juhataja ja tema asetäitja töökohustuseks.

Palgalisi ametnikke, kelle kureerida peamiselt sport, on ka väiksemates linnades – Elvas, Sillamäel, Jõhvis, Otepääl, Loksal, Põlvamaal, Tamsalus, Raplas, Valgas ja Keilas – ja Tallinna linnaosades. Väiksematest linnadest lisandub 20 teenistujat, kelle põhitegevusvaldkond on sport.

Spordi probleemidega tegelevaid ametnikke leidub ka valdades – näiteks Ülenurmel, Väandras, Väike-Maarjas, Viimsis, Paikusel, Tormas, Kõpus, Koerus, Käinas, Harkus, Amblas, Haaslaval.

Valdades on sageli spordivaldkonna avaliku sektori poolne kureerimine mõne ametniku (hariduse, noorsoo, kultuuri) kaasnev ülesanne. Mõnes vallas kuulub sporditöö juhtimine vallavanema kohustuste hulka. Üksikutes valdades on sporditöö teostamine ja juhtimine antud spordiklubile. Viimast mudelit võib väikeste valdade puhul heaks pidada.

Peamiselt spordivaldkonnaga tegelevaid ametnikke on linnades, maakondades ja valdades ning riigiasutustes kokku 70 ümber.

1.3.5. Kehalise kasvatuse õpetajad

Kehalise kasvatuse õpetajate kohta on olemas küllalt põhjalikud andmed. Haridusministeeriumi Eesti Hariduse Infosüsteemi (EHIS) andmetel töötab Eesti algkool-lasteaedades, algkoolides, põhikoolides ja gümnaasiumides kehalise kasvatuse alal kokku 1415 isikut, kes täidavad 1016 ametikohta (keskmiselt 0,72). Neist 886 on naised ja 529 mehed. Kehalise kasvatuse õpetajate keskmine vanus on nii naistel kui ka meestel 44 aastat. Neist 70% on kehakultuurialase kõrgharidusega ja kõrgharidusega on kokku 80%. Kümnel protsendil kehalise kasvatuse õpetajatest on pedagoogiline kesk-eriharidus, kümnel protsendil ametikohale vastav eriharidus puudub. Siia tuleb lisada, et 10% kehalise kasvatuse õpetajatena töötajatest õppis ülikoolides.

Spordiga seotud valdkondades töötab Eestis kokku ca 4200 isikut, mis teeb 0,69% kogu tööga hõivatud kontingendist. Valdkonniti jaotub tööhõive alljärgnevalt (tabel 4):

TABEL 4

Tööhõive spordiga seotud valdkondades

Valdkond	Töötajaid
Kehalise kasvatuse õpetajad	1415*
Spordiajakirjanikud	40
Spordiarstid	30
Füsioterapeudid	30
Spordivarustuse ja vahendite müüjad ja tootjad	2500
Avaliku sektori spordijuhid	70
Kehakultuuri eriala õppejõud ja õppeabi personal kõrgkoolides	87
Kokku	4172

Allikas: *Haridus- ja Teadusministeeriumi (EHIS) 2005.a. andmed.

Seega on spordiga seotud valdkondade töökohtade põhiosa spordikaubanduses ja vahendite tootmises ning hariduses, ülejäänud valdkondade osakaal on tühine.

2. SPORDIALANE TÖÖHÕIVE EUROOPA LIIDUS JA EESTIS

Euroopa spordialase tööhõive jälgimiseks on rahvusvahelise tööühma soovitude põhjal välja töötanud klassifikatsioon, mis käsitleb sporti kui majanduslikku tegevust.

- Sport kui majanduslik tegevus (“tuumtegevus” ehk otsene sporditegevus) sisaldab vaid neid teenuseid, mis on otseselt seotud spordi harrastamisega. Need on spordirajatiste ja -vahendite haldamine ning sporditegevuse juhtimine ning järelvalve. Elukutseliste sportlaste tegevus spordiühingute ja klubide pakutavad teenused kuuluvad selgelt sellesse kategooriasse. Spordivaldkond vastab NACE-liigituse (EMTAK) klassifikaatorile 92.6, mille järgi statistilise eristamise alaliigid on:

TABEL 5

Sporditegevuse klassifikaatorid (ESA 2005)

92611	Spordirajatiste käitus
9262	Muu sporditegevus
92621	Spordiorganisatsioonide tegevus
92622	Spordiklubide tegevus, v.a invaspordiklubid
92623	Invaspordiklubide tegevus
92624	Spordikoolide tegevus
92625	Sportlik ja meelelahutuslik jahipidamine ja kalapüük
92629	Muu spordiürituste korraldamise ja spordi edendamisega seotud tegevus

Riigiti on NACE jaotus erinev ja vastavalt otstarbekusele peetakse arvestust üksikasjalikumalt. Näiteks on eri koodide alla toodud erinevad spordirajatised, hipodroomide ja suusakeskuste käitus, hobustega võiduajamine jms.

Tegevused, mis vastavad punktile EMTAK 926, ei ole homogeensed. Sinna kuuluvad nii spordiklubide, sporditeenuseid pakkuvate eraettevõtete, elukutseliste sportlaste, instruktorite ja kohtunike tegevus. Samuti on selle klassifikaatori all võidusõidutallide tegevus jm. Nimetatud klassifikaator on ülevaatlik, kuid ei hõlma siiski kogu spordialast tegevust, näiteks osa ratsutamisest, matkad, loodusmatkad leiame muude klassifikaatorite (näiteks 92721 – mujal liigitamata vaba aja tegevused) alt, samuti võib leida fitnessi keskusi klassifikaatori 93 alt.

Hoolimata puudustest on ülalkirjeldatud statistika klassifikaatori (NACE 92.6) harmoniseerimise (ühtlustamise) tulemusel saadud piisavalt täpsed mõõtskaalad, millega saab hõlmata Euroopa Liidu spordi tööhõivet ja võrrelda üldist olukorda Eestiga.

2.1. Spordialaste töökohtade arv Euroopa Liidus

Euroopa Liidu 15 liikmesriigis oli 1999. aastal spordisektoris umbes 700000 töökohta. NACE 92.6 ehk spordivaldkonda kuulus 0,19% töökohtadest. Töökohtadeks loetakse ka need töökohad, mis ei ole täistööajaga. Arvestatud on otseselt sporditegevusega seotud ameteid. Selle arvestuse järgi oli Euroopa Liidu spordiga seotud töökohtadest 35% Inglismaal, järgnesid Saksamaa ja Prantsusmaa 15 protsendiga. Suuri erinevusi on sporditöökohtade arvu suhtega rahva arvu, mis kõigub Luksemburgi 0,05 protsendist Inglismaa 0,38 protsendini. Sarnased erinevused on samuti spordiga seotud töökohtade arvu suhtega kogutöökohtade arvu, mis jääb Luksemburgi 0,14 ja Inglismaa 0,85 protsendi vahele. Statistikaameti tööjõuuuringu andmetel töötas Eestis 2005. aastal spordi valdkonnas 0,42 töötajatest. Järgnevas tabelis 6 on toodud spordiga seotud töötajate osakaal kogutöötajaskonnas. Nagu näeme, oli sporditöökoti 1999. a. kõige rohkem Inglismaal ja kõige vähem Hispaanias ning Portugalis. Eesti kuulub nende andmete põhjal spordi valdkonna töökohtade suhtarvult keskmiste riikide hulka.

TABEL 6

Tööhõive spordisektoris. “Sport Employment in Europe” September 1999
(N.Le Roux, P.Chantelat, J.Camy)

	EMTAK 926 alla klassifitseeritud valdkondades töötajad	
Maa	Töötajaid	% neist sporditöökohti
Inglismaa	269872	0,94
Küpros	1867	0,64
Iirimaa	10421	0,63
Leedu	8159	0,54
Malta	716	0,52
Holland	36600	0,49
Taani	12600	0,44
Soome	11290	0,44
Eesti	2570*	0,42*
Austria	16396	0,40
Läti	3970	0,40
Prantsusmaa	100205	0,38
Belgia	14524	0,33
Tšehhi Vabariik	15400	0,32
Saksamaa	107000	0,29
Rootsi	10811	0,26
Luksemburg	458	0,23
Kreeka	9218	0,21
Itaalia	48802	0,18
Slovakkia	4400	0,16
Portugal	14300	0,14
Hispaania	58493	0,14

Eesti andmed statistikaamet 2004 (EMTAK 926). Läti andmed (Luika 2002)

2.2. Tööhõive Eesti spordialases ettevõtluses

Sporditöökohti (EMTAK 926) on nii avalikus-, äri- kui ka kolmandas sektoris. 2002. aastal M. Arvisto juhtimisel läbiviidud uurinus näitas, et Eestis on sporditeenuste osutamine ärisektori poolt veel vähe levinud. Tol ajal oli äriregistri andmetel 70 ettevõtet, kes märkisid üheks tegevusvaldkonnana spordi, kuid küsitlusel selgus, et tegelikult osutasid neist sporditeenust vähesed (20 ettevõtet). Tänapäevaks on äriühinguid, kus osutatakse sporditeenuseid või arendatakse sporti muul viisil juurde tulnud. Statistikaameti 2005. aasta andmetel tegutses sporditeenuse osutamisega aktiivselt

(NACE klassifikaator 92.622 – nn spordiklubi tegevus) 18 äriühingut 150 kokku töötajaga.

Vastavalt NACE klassifikaatorile 92629 (muud spordiürituste korraldamise ja spordi edendamise seotud tegevused) tegutses seisuga 10.10.2005 186 üksust (vt tabel 7). Siia alla kuuluvad peamiselt spordiürituste korraldajad, aga ka spordikohtunikud, instruktorid samuti paadisadamate ja võidusõidutallide tegevuse arendajad jms.

TABEL 7

EMTAK 92.629 all registreeritud ettevõtete ja töötajate arv

	Üksuste arv	Töötajate arv
Äriühingud	75	241
Mittetulundusühingud ja sihtasutused	137	164
Kokku	212	405

Allikas: Eesti Statistikaamet

Nimetatud üksustes töötab 405 inimest neist 241 äriühingutes. Viimase aja tendents on äriühingute arvukuse suurenemise poole - ülaloodud mittetulundusühingutes (137) registreeriti 2005 14, aastal 75est äriühingust, aga tervelt 17. Töökohtade arvu kasv spordi ärisektoris on olnud samuti märgatav.

Erinevaid liikumisharrastuslikke teenuseid, mis on lähedased sporditeenustele (paadimatkad, ratsutamine jms) osutavad ka turismi ja meelelahutus ettevõtted. Peamiselt tegeldakse matkakorraldusega. Korraldatakse jalgsi- jalgratta- ja paadimatku, talveperioodil suusamatku ja ka suusatamise algõpet. Sellesse gruppi kuulub kümnekond äriühingut, mille püsiv personal on väike (üks kaks inimest ettevõtte kohta), töö on hooajaline ja valdavalt kasutatakse nn mitteorganiseeritud tööjõudu.

Viimastel aastatel on rajatud märkimisväärselt uusi bowlingusaale. Tänapäevaks on neid 25, milles töötab üle 200 inimese sealhulgas administraatorid, klienditeenindajad (toitlustamine) ja rajainstruktorid. Viimaseid on umbes neljandik.

Ülaloodud andmetele tuginedes võib ettevõtluses sporditöökohti hinnata kokku 650le-700le.

2.2.1. Elukutselised sportlased ja stipendiaadid

Ametikohast saab rääkida vaid siis, kui on täidetud teatud nõuded, milleks on sotsiaalsed garantiid haigus-, sotsiaal- ja pensionikindlustuse näol. Samuti on ameti tunnuseks ametiorganisatsioonide (ametiühingud) jms olemasolu. Osaliselt vastavad Eesti sportlastest neile tingimustele jalgpallurid, profijalgratturid ja veel mõnede spordialade tipud. Lepingutega töökohti on Profimeeskonnas Kalev Chocolate, kus sõidab 8 jalgratturit. Eesti Jalgpalli Liidu (EJL) andmetel töötas jalgpalliklubides 118 töölepingutega vormistatud sportlast, kes mängisid peamiselt kõrgliiga klubides, aga ka nende farmklubides esiliigas. Lepingutega töötavad ka võõrleegionärid Eesti korvpalliklubides. Lisaks võõrmängijatele saavad sportimise eest rahalist toetust ehk stipendiumi mitmed Eesti sportlased. Nende puhul ei saa rääkida töökohtadest, kuna suhtel puuduvad eelmainitud ametikohale iseloomulikud jooned. Stipendiaate on Eesti korvpalli, võrkpalli ja väravpalli meistrisarjades mängivates klubides. 2005. aasta mai seisuga sai võistkonnas mängimise eest mingit rahalist tasu üle 300 sportlase. Viimatinimetatud meistrisarjade ja jalgpalli lepinguliste mängijate keskmine kuu brutosissetulek oli 6000 krooni ümber. Lisaks neile saavad riiklikke stipendiumeid 53 muude alade sportlast. Neist 2000 krooni suurust 44, 3000 krooni suurust 4 ja 5000 krooni suurust 5 sportlast. Stipendiume ja toetusi vabariigi koondises mängitud aja eest makstakse ka jäähokis. Kokku võib Eestis saada sportimise eest enamvähem regulaarset tasu orienteeruvalt 500 sportlast, kellest umbes 160 töötavad töölepingu alusel. Võrdluseks võib tuua Soome, kus arvestatakse 1000 elukutselise sportlasega (L. Kontsas, M. Puronaho, K. 2004).

2.2.2. Töökohad spordikoolides

Spordikoolid on oma juriidiliselt staatuselt era- ja avalik õiguslikud organisatsioonid. 5 neist tegutsevad äriühingutena, 19 mittetulundusühingutena ja 17 kuuluvad avalikku sektorisse (EOK andmed).

Statistikaameti 2003. aasta andmetel oli spordikoolides tööl 500 treenerit, 14 instruktorit. Kõigis 43 spordikoolis oli ametis direktor ja 17 ka õppealajuhataja, mis teeb 18,9 töökohta kooli kohta. 39% spordikoolide töötajatest olid naised. Kõigi ametite puhul moodustasid suurima rühma üle 15 aastase staažiga töötajad.

Kehakultuurialast kõrgharidust omas 58% spordikoolide töötajatest, kellele lisandub mõni protsent kehakultuurialase kesk-eriharidusega töötajaid, nii et kokku on kehakultuurialase haridusega 61% spordikoolide personalist. 10% oli haridust omandamas (enamus kehakultuurialast kõrgharidust). Suurima rühma spordikoolide personalist moodustavad 40-49 aastased ja 58% neist on üle 40 aastased. (vt tabel 7).

TABEL 7

Spordikoolide töötajate vanuseline jaotuvus

	Kokku	NAISED					
		alla 25	25-29	30-39	40-49	50-59	üle 59
Direktorid	45	1	1	4	5	3	2
Õppealajuhatajad	17		1	1	1	6	2
Treenerid	500	26	25	53	55	30	11
Instruktorid	14			5	4	2	
		MEHED					
		alla 25	25-29	30-39	40-49	50-59	üle 59
Direktorid				6	6	11	6
Õppealajuhatajad					2	1	3
Treenerid		30	27	59	82	64	38
Instruktorid							3

2.2.3. Töökohad spordiklubides

Statistikaameti 2004. aasta andmetel oli 1513 spordiklubis personali kokku 6279 töötajat, kellest 4577 olid vabatahtlikud ja 1702 palgalised. Palgaline juht oli 208 spordiklubil (neist 31 mitte põhikohaga). 1467 klubijuhti töötas ühiskondlikel alustel. Treenereid tegutses klubides 2878, neist 1107 oli palgalisel töökohal, kellest 789 töötas klubis täistööajaga. 1771 treenerit töötas ühiskondlikel alustel, mis näitab, et 38% treeneritest klubides on palgalised. Palgaline juht oli 12,4 % klubidest.

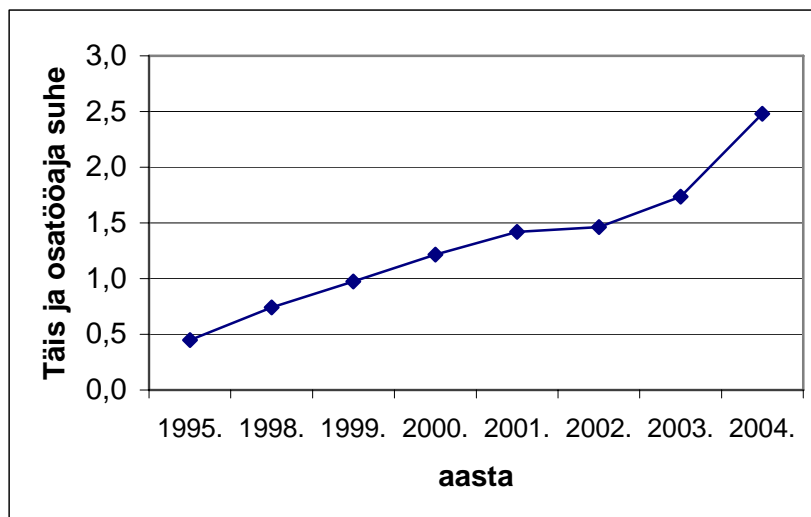
1726 töötajat kuulus kolmandasse gruppi (muu personal), kelle hulka kuuluvad raamatupidajad, arstid ja meditsiinitöötajad, autojuhid, baaside töötajad ning administraatorid jms., kellest põhikohaga palgalisi oli 481 ja alla 36 tunnise tööajaga 86, 1159 inimest töötab ühiskondlikult.

Kuna treeneriamet on spordi keskseim, oleks selle kohta käiva statistika täpsus oluline, kuid mitmetel põhjustel (stipendiumid, lepingutega töö, palgad muudest allikatest, must

töö) ei ole seda olnud võimalik mõõta. Statistikaandmed ja muud allikad (Tõnise 2005, Paju ja Noormets 2004) osutavad, et treeneritena töötab vähemalt 2900 inimest. Statistikaameti andmetele tuginedes võib palgaliste treenerite arvuks lugeda ca 1500. Tuleb tõdeda, et selles olulises lõigus on andmed siiski puudulikud.

2.2.4. Töökohtade areng spordiklubides

Ametliku statistika (ESA) andmetel juhitakse spordiklubisid ja tehakse treeneritööd valdavalt ühiskondlikel alustel, kuid aastatega on toimunud nihked töö professionaliseerumise suunas. Kui 1995. aastal oli palgaline (nii osaline kui täistööaeg) juht umbes 8% klubidest, siis 2001. aastal oli palgalisi juhte/mäenedžere juba 13% ja nende osakaal kasvas 2003. aastaks 14,5%ni, kuid vähenes seejärel 2004. aastal 2% võrra. Märgata on ka osalise tööajaga kohtade asendumist täistööajaga töökohtadega. Sama kehtib ka treenerite puhul. 1995. aastal olid ülekaalus osalise tööajaga treenerid kaks ühele, 1999. aastal suhe võrdsustus ja 2004. aastal tuli ühe osalise tööajaga treeneri kohta juba 2,5 täistööajaga klubitreenerit (vt joonis1).

JOONIS 1 Täis ja osalise tööajaga treenerite osakaalu dünaamika viimasel kümnendil (ESA andmetele tuginevalt)

Jälgides palgatöö ja vabatahtliku töö suhte muutust spordiklubides alates 1995. aastast on olnud märgata palgatööl olevate treenerite osakaalu järjekindlat kasvu kuni 2000.

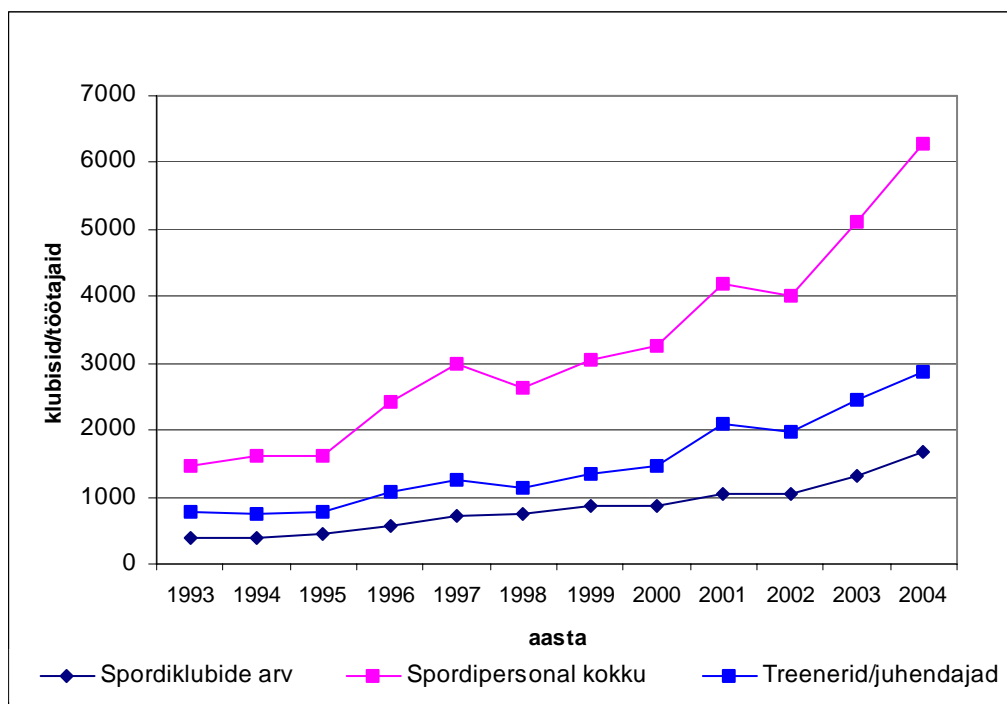
aastani. Viimastel aastatel on muutused aeglustunud ja suhe tundub olema 40% tasemel peatunud (vt tabel 8).

TABEL 8

Palgaliste treenerikohtade juurdekasv alates 1998. aastast

Aasta	%	Aasta	%	Aasta	%
2004.a	38,5	2001.a	39,2	1998.a	16,6
2003.a	41,2	2000.a	20,8		
2002.a	36,2	1999.a	16,3		

Palgaliste treenerite osakaalu väike langus ei tulene ilmselt ühiskondliku töö osatähtsuse kasvust, vaid varjatud tasustamisest, (sealhulgas nn lepingud, stipendiumide maksmine klubitreeneritele). Sellele osutab ka spordiklubide muude kulutuste (muude kulutuste konto) mõningane kasv viimastel aastatel. Samas ei ole treenerite hulk klubi kohta 1993. aastast alates (Statistikaameti andmed) palju muutunud kõikides 1,6 – 2 treenerini klubi kohta. 2003. aastal oli see näitaja 1,8 ja 2004. aastal 1,7 ning treenerite osakaal spordiklubide personalist on kõikunud vaadeldud perioodil 43 ja 49% vahel. Joonisel 2 on esitatud nimetatud ajavahemiku arengu dünaamika graafiliselt.

JOONIS 2 Spordiklubide personali arvulise muutumise dünaamika

2.2.5. Töökohad spordiliitudes (alaliidud, piirkonnaliidud jt spordiühendused).

Piirkondlikes spordiliitudes on Kultuuriministeeriumi 2004. aasta andmetel tööl 28 palgalist töötajat. Palgaline juht on kõigis piirkonnaliitudes välja arvatud Saaremaa ja Võrumaa, neid juhitakse ühiskondlikel alustel. Vabatahtlikena kohti on piirkonnaliitude juhatustes, revisjoni- ja spordikomisjonides 277 inimest (lisa 2). Komisjone on piirkonnaliitudes nii alakeskseid (võrkpall, kergejõustik, tõstmine jm) kui ka tegevusekeskseid (treenerid, kohtunikud).

Alaliite ja muid spordiühendusi puudutavad andmed kuuluvad samuti klassifikaatori 926 alla ning nende kogumine on Kultuuriministeeriumi ülesandeks, kelle 2004. aasta andmed piirduvad 40 alaliiduga. Täiendavate andmete saamiseks küsitleti ka ülejäänud alaliite ja ühendusi. 40 aruandnud alaliiduga on esindatud kõik juhtivad spordialad ja neist 80% oli palgaline juht ja kokku 116 palgatöötajat ning nende juhatustes tegutses 329 ühiskondlikku (vt lisa 3). Ülejäänud liitudes ja ühendustes on palgalisi juhte (paljud osatööajaga) oluliselt vähem, piirdudes vaid paari protsendiga. Näitena võib tuua Eesti Wanhwo-do Liitu, mida juhib palgaline peatreener. Golfi Liidus oli tööl poole kohaga peasekretär. Palgaline töökoht oli ka Eesti Raadioamatöörade ühenduses. Muudest ühendustest (Spordiveteranide Liit, Sportlaste Ühendus, Vaimsete puuetega Inimeste Spordiselts, Eluterve Eesti jm) on märgatavalt vähem palgalisi töötajaid.

2005. aasta mais kõigis alaliitudes ja ühendustes (104) läbi viidud küsitluse andmetel oli neis tööl 47 (44%) palgalist juhti. Tervikuna andsid spordiliidud tööd 125le inimesele. Suurimad tööandjad olid jalgpalli- ja suusaliit. Ühiskondlikke kohti oli alaliitude ja muude spordiühenduste juhatustes 700 ringis.

Kehakultuurialase haridusega oli viiendik spordiliitude sekretäridest. Enamusel neist oli muu kutse. Nende seas (nii ühiskondlikud kui palgalised) oli majandusspetsialiste ja ärijuhte, tehnilise haridusega inimesi, arste, juriste, ajakirjanikke, filoloog, topograaf, informaatik, politoloog ja mõnede muude ametite esindajaid. Tundub, et spordiliitude juhtide valikul ei ole kehakultuurialane haridus oluline valikukriteerium, küll aga on spordiliitude juhid oma spordiala kogenud asjatundjad, kes on ise võistlusspordis osalenud ja kelle puhul on ilmselt piisav täienduskoolitus.

Piirkondlikes spordiühendustes (“Kalev”, “Jõud”, Koolispordiliidu piirkondlikes üksustes ja muudes piirkondlikes spordiühendustes) oli üle 30 palgalise sporditöötaja - direktoreid, instruktoreid, esimehi, projektijuhte jms. Eesti Olümpiakomitee annab tööd 13 inimesele. Ühiskondlikes spordiühendustes ja liitudes on kokku ca 170 palgatöötajat.

2.2.6. Spordibaaside töötajad

Eestis on üle 3700 spordirajatise ja spordibaasid on spordis arvestatavad tööandjad. Paljud töökohad spordirajatiste juures ei ole spordi kui valdkonnaga otseselt seotud või on seda vähesel määral (administraatorid, koristajad, tehniline personal, toitlustamine jms). Spordirajatiste juures töötab sõltuvalt nende suurusest ja spetsiifikast erineval hulgal inimesi ning nende arv sõltub ka hooajast. Tänu välisväljakute (peamiselt tenniseväljakud) kasutamisele on spordibaasides suvel töötajaid rohkem. On nii täistööaja kui ka osalise tööajaga ametikohti. Baasides töötab sõltuvalt nende suurusest ja tüübist tavaliselt 1-10 töötajat, aga on ka spordikeskusi, kus töötab märgatavalt rohkem inimesi. Näiteks Tehvandi spordikeskust teenindab 33 inimest. Nende hulka kuuluvad lisaks juhatajale administraatorid, autojuht, kinnisvarahaldajaid, koristajaid, kokad, insenerid jms. Suuremas osas spordirajatistest ei ole palgal ühtegi inimest ja nende haldamine on kas omavalitsuse ametniku, koolidirektori, õpetaja või mõne muu isiku kohustuste hulgas.

2005. aasta septembri seisuga töötas Tallinnale kuuluvates spordibaasides 106 inimest. Tartus oli palgal 30 inimest, Viljandis 25, Pärnus 120, Rakveres 20, Haapsalus 25. Nende andmete põhjal on erinevates omavalitsustes spordirajatiste töötajate arv suuresti erinev, ega ole vastavuses elanike arvuga.

Vabariigi keskmiste näitajate järgi on suurem osa spordirajatisi (79%) omavalitsuste valduses ja need on selles lõigus ka suurimad tööandjad. Riigile kuulub 13% spordirajatistest ja erasektorile 8% (Arvisto, Paju 2003).

Meie andmetel annavad spordirajatised kokku tööd 700 inimesele. Mart Haruoja 2004.a. uurimuse andmetel on spordibaasides 500 töötajat. Siin oleks vajalik täpsem riikliku arvestuse siseseviimine Kultuuriministeeriumi tasemel.

2.2.7. Füüsilisest isikust ettevõtjad

Füüsilisest isikust ettevõtjate osakaal töötajate üldarvust oli EL-is 1990. aastal spordi valdkonnas keskmisest pisut suurem, kuid tendents on vähenemise suunas. Olukord Belgias, Hollandis, Itaalias ja Rootsis tundub erinevat teistest riikidest. FIE-na tegutsemine tundus 1990. aastate alguses olevat spordile hästi sobilik töövorm. Viimastel aastatel on selle olulisus märgatavalt langenud ning see läheneb teiste elualade keskmistele näitajatele. Andmetesse tuleb siiski suhtuda ettevaatlikult, kuna puudub statistika Suurbritannia, Prantsusmaa ja Saksamaa kohta 1990. aastast. (Le Roux, Chantelat, Camy, 1999)

Eestis uuriti (Arvisto, Paju) 2002. aastal füüsiliste isikute tööhõivet spordi valdkonnas ja kuigi tööhüpoteesis oletati selle näitaja olulisust, kuna selline ettevõtlusvorm tundus sobivana aeroobika, tantsu, kulturismi, võitluskunstide jms juures, osutus füüsiliste isikute tööhõive spordis olematuks. FIE-na töötas vaid kaks aeroobikatreenerit. ja nende keskmine töötasu oli tunduvalt alla vabariigi keskmise palga (2000 krooni). Olukord ei ole vahepeal oluliselt muutunud ja täna töötab erinevatel spordi tegevusaladel 16 FIE-t. (Statistikaamet 2005). Spordi tööhõive suurendamiseks ELi maades ühe võimalusena ka füüsiliste isikute ettevõtluse elavdamist ja see töövorm peaks sobima ka Eesti oludes.

Eelpool analüüsiti spordi töökohti EMTAKi 926 all esindatud tegevusalade lõikes. Nimetatud klassifikaatori all töötas Statistikaameti andmetel 2570 inimest, mis annab 0,42% kogu aktiivsest elanikkonnast. Neist 2000 töötavad avalikus ja kolmandas sektoris ning 570 ärisektoris. Sellele lisandub 170 spordijuhti ja ametnikku spordiliitudest ja orienteeruvalt 150 lepingulist sportlast.

Sporti edendatakse ka mitmetes ettevõtetes, mille omanikud on sporditeeninduse registreerinud muude tegevusvaldkondade alla, mistõttu on sporditöökohti rohkem kui seda näitab EMTAK 926. Nende töökohtade loendamine nõuab statistika profiilide täpsustamist.

Kokkuvõtteks võib spordi töökohtade arvu hinnata vähemalt 2900le, mis moodustab 0,47% kõikidest töökohtadest. Kui sellele lisada töökohad spordiga seotud valdkondades (spordivarustuse ja tarvete jae- ja hulgikaubandus, tootmine jms) näeme,

et kokku on neis valdkondades tööga hõivatud üle 7000 inimese, mis moodustab 1,2% töökohtadest..

Peab märkima, et NACE klassifikaatorit 92.6 tuleb edaspidi täpsustada. Samuti koondada kogu sporditegevus selle klassifikaatori alla.

2.3. Töökohtade erijooned ja arengusuunad

Valdkonna üldist kasvu on raske hinnata, sest erinevate maade tase on erinev. Võib siiski öelda, et spordiga seotud töökohtade arv on viimase paarikümne aasta jooksul kasvanud umbes 60 protsenti, kuigi kasvu osas on riikide vahel suuri erinevusi Näiteks Hispaanias ja Inglismaal on töökohtade arv kahekordistunud, kuid Austrias, Soomes ja Rootsis püsinud samal tasemel või isegi pisut vähenenud. (Le Roux, Chantelat, Camy, 1999).

2.3.1. Osalise tööajaga töökohad

Üheks spordile iseloomulikuks jooneks on osalise tööajaga töökohtade märgatavalt suurem osakaal võrreldes teiste valdkondadega. Riigiti on see väga erinev (Itaalia 3,5%, Holland 45,8%). Osalise tööajaga töökohtade osakaal ELi kõikidest töökohtadest oli 1990. aastal 13,5 protsenti ja 1998. aastal 16,4 protsenti, spordi valdkonnas on vastavad numbrid 42,7 protsenti ja 34,2 protsenti. Viimastel aastatel on täheldatud nende arvu suhtelist vähenemist See on kahe vastandliku tendentsi tulemus: enamikes riikides on nende arv kasvanud, kuid Portugalis, Soomes ja Inglismaal vähenenud. Viimati mainitud riigi osakaal on aga absoluutväärtuses piisavalt suur, et määrata ära üldine suundumus. (Le Roux, Chantelat, Camy, 1999)

Kõige põhjalikumad andmed osa- ja täistööajaga töökohtade kohta on spordiklubide ja -koolide statistikas. Klubitreeneritest oli osa-ajaga tööl 30%, klubijuhtidest 4% ja spordikoolide treeneritest oli osalise tööajaga töötajaid koguni 37%. Nagu näeme, jäävad need näitajad EL keskmise piiresse.

Osalise tööajaga töökohtade arv spordi valdkonnas on normaalne nähtus kuid osaline tööaeg osutab asjaolule, et töökoht on vähe kvaliteetne ja ka sporditöökohtadest on

küllalt suur osa vähe kvaliteetsed, mida süvendab üldine madal palgatase spordivaldkonnas (Eestis alla keskmise).

Osatööaega spordis tingib töökohtade eripärast (töökollektiivid on väiksed ning tegevusi on vähe ja need langevad tavaliselt teatud kindlatele tundidele päevas), teisest küljest on spordispetsialistid suhteliselt kitsalt spetsialiseerunud. Viimase väide ei kehti küll päris hästi Eesti kohta. Arvustio, Paju (2005) uuring näitas, et spordiharidusega inimesed teevad küllalt head karjääri ka väljapool eriala.

2.3.2. Noored ja spordi tööhõive

Eesti kohta saab võrdluseks tuua andmed spordikoolide treenerite ja kehalise kasvatusõpetajate kohta, mis peaks osaliselt iseloomustame meie käesolevat olukorda laiemalt. Spordikoolide personalist on alla 25-aastaseid noori 15%; suurima rühma moodustavad 40-49 aastased töötajad ja 58% on vanemad kui 40 aastat. Koolide kehalise kasvatusõpetajatest on alla 25 aastaseid 3,1%, keskmine vanus on 44 aastat. ELis töötab spordiga seotud töökohtadel alla 25-aastaseid noori keskmiselt 20%.

EL maades tervikuna on noorte töötajate osakaal spordis püsinud mõnda aega suhteliselt stabiilsena. Lähenemine noorte tööhõivepoliitikasse on siiski erinev. Peamiselt Lõuna-Euroopa maades (Portugalis ja Prantsusmaal, kuid samuti ka Soomes) on noorte tööhõive vähenemas. Üheks põhjuseks võib olla Lõuna-Euroopas rakendatav noorte tööpuuduse leevendamise programm, mis rajaneb koolitusaja pikendamisel ning seda soosivad ka ametivõimud (Galland, 1998). Vastupidiselt Inglismaal ja Hollandis, lõpetavad noored õpingud kiiresti. (Le Roux, Chantelat, Camy, 1999) Kui pidada silmas 3+2 õppeajale üleminekut Eestis, on kehalise kasvatusõpetajate õppeaeg taas pikenenud 5le aastale), kuna 3 aastase kursuse läbimine ametlikult õpetajana töötamist ei võimalda ja ei anna ka treenerikutset.

2.3.3. Naised ja spordi tööhõive

Sporti peetakse üldjuhul meestekeskseks alaks. Siiski näitab statistika, et naiste osakaal ei erine kuigivõrd muude elualade tööhõive struktuurist. Naiste arv on kasvanud spordis kiiremini kui valdkonna üldine tööhõive. Tulenevalt kultuurist on selles osas Euroopa

Liidu põhjapoolsete ja lõunapoolsete liikmesriikide vahel erinevusi. Eestis on treenerite kui klassifikaatori 926 enim esindatud spordiametite grupi osas meeste ülekaal 6:4le. Võimlemisõpetajate seas on samasuur ülekaal naistel (naisi 63%). Andmed on ka alaliitude palgaliste sekretärade kohta ja siin on naisi 20%. Nii nagu teistes EL liikmesriikides on ka Eestis naiste töökohtade arv kasvanud kiiremini kui üldine töökohtade arv spordis ja seda peamiselt erinevate võimlemis- ja aeroobikaliikide (vesiaeroobika) tormilisele arengule viimasel kümnendil.

TABEL 8

Spordivaldkonna (EMTAK 926) töötajate sooline jaotus

RIIK	SUGU %		RIIK	SUGU %	
	Naine	Mees		Naine	Mees
Austria	45	55	Luxemburg	33,6	66,4
Küpros	22	78	Malta	13,1	86,9
Tšehhi Vabariik	38,4	61,6	Holland	45,8	54,2
Eesti	40*	60*	Portugal	40,6	59,4
Soome	47,8	52,2	Slovakkia	31,8	68,2
Prantsusmaa	37,9	60,1	Hispaania	34,5	65,5
Saksamaa	41	59	Rootsi	45	55
Iirimaa	37,8	62,2	Inglismaa	51	49
Itaalia	32,4	67,6			

* Arvestatud ainult treenereid

2.3.4. Vabatahtlik ja palgatöö

Vabatahtlike töö ja palgatöö suhe on spordi valdkonnas problemaatiline. Kuna vabatahtlike tööpanust on raske mõõta, on raske hinnata ka mitmele töökohale see vastab. Samas ei ole sellel klubilise tegevuse seisukohast ka olnud tähtsust, kuna vabatahtlik töö ja palgatöö ei ole konkurendid, vaid täiendavad teineteist.

Eestis ei peeta vabatahtliku töö üle mingit arvestust. Teistes riikides on seda siiski tehtud ja seda enamasti loodud väärtuste kaudu, mitte niivõrd töökohtade arvestuses. Vabatahtlike töö seisukohalt võib riigid jagada kolme erinevasse rühma, mille tüüpilisemad esindajad on toodud järgnevalt (Halba, Le Net, 1997):

- vabatahtlike tööpanus on suur (Põhjamaad, Šveits, Saksamaa)

- vabatahtlike tööpanus on keskmine (Belgia, Prantsusmaa, Itaalia)
- riigid, kus vabatahtlike tööpanus on väike (Hispaania, Portugal, Inglismaa).

Vabatahtlik töö spordis ei vastandu otseselt palgatööle. Näiteks Rootsis ja Taanis on vabatahtlike töö osakaal suur ning ka valdkonna tööhõive arenenud, kuigi kõikidel juhtudel ei pea see paika. Soomes on spordi töökohtade areng peatunud, samas kui ühiskondlikku tööd tehakse endiselt palju. Samamoodi on ka Saksamaal. Klubilisel ühistegevusel on pikad traditsioonid ja see pidurdab ilmselt töökohtade arengut valdkonnas.

On ka riike (Hispaania ja Portugal), kus spordi organiseeritus on madal ja seetõttu on vähene nii vabatahtlik kui ka palgatöö. Tingitud on see nendes maades tavaks olevast sportimisvormist. Spordiga tegeldakse valdavalt organisatsiooniväliselt. Avalik sektor pakub tasuta või sümboolse tasu eest spordibaase ja sportimisalasid kus inimesed tegelevad iseseisvalt. (Le Roux, Chantelat, Camy, 1999)

Eesti kohta selles jaotuses on raske määratleda, kuna formaalselt on vabatahtlikke suhteliselt palju. Näiteks on spordiklubides vabatahtliku ja palgalise tööjõu suhe ligemale 3/1 ja klubitreeneritest on palgalised 38%. Alaliitudes on vabatahtlike ja palgaliste juhtide suhe 2/8le. Kõigi spordiliitude lõikes oli see näitaja umbkaudu 2/1 (palgalisi 44%). Kui vaadelda kõiki spordialaliitudes tegutsevaid inimesi, siis 170 palgalise ametikoha kõrval oli neis üle 700 ühiskondliku ametikoha – juhatuse- ja komisjoni liikmekoha, kelle reaalset tööpanust on raske hinnata.

2.3.5. Spordialase tööhõive muud erijooned

Tegevuse sesoonsus on väga oluline erijoon, eriti paljude suvealade ja sporditurismi valdkonnas, mis on Eestis arenemas (loodus-, seiklus, kanuu- ja jalgrattamatkad jms). Praktiliselt on sporditöökohtade arv suurim suveperioodil ja kasvab mõneti talvel, kui on soodsad lumeolud. Töökohtade hulk väheneb tuntavalt välistingimuste halvenemise perioodil (Eesti oludes umbes 7 kuud), kui loodus- ja sporditurismil on vaikne hooaeg. Talveperioodil väheneb ka baaside töötajate arv.

Elukutseliste sportlaste töö omapäraks on väga lühike karjäär. Enne viimast laienemist oli EL 30000-40000 elukutselist sportlast. Euroopas ei ole seda teemat põhjalikumalt analüüsitud ja ka uute liikmete andmed puuduvad. Täpsed andmed selle kohta puuduvad ka Eestis, kuna elukutselise sportlase staatuse määratlemine on problemaatiline. Üldistavalt võib siiski öelda, et suurt perspektiivi elukutselise spordi laienemiseks ja uute töökohtade tekkeks Eesti väiksuse tõttu pole. Olukord võib mõnevõrra paraneda elukutselise spordi siirdumisega majanduslikult soodsamatesse piirkondadesse. Jalgpallis on kõne all olnud elukutseliste klubide, farmklubide, asutamisest riikidesse, kus elu on odavam.

2.4. Spordi ja -ametite klassifikatsioon

2.4.1. Definiitsioonid: sport kui elukutse

Spordielukutsetest või spordiga seotud elukutsetest rääkides mõeldakse selle all spordi valdkonnas kasutatava tööjõu organiseeritud osa (Carry, Le Roux, 1998). Spordiga seotud töökohti võib liigitada mitmel erineval moel. Osades liigitustes arvestatakse oskusi ja tööfunktsioone, teistes eristatakse otseseid ametiliite. Üldiselt peetakse tegevusala elukutseks, kui ühiskond seda elukutsena aktsepteerib. Vaja on täita teatud kriteeriumid, millest oli juttu juba eelnevalt. Tegevusalaga on seotud ametiliit (ametiühing või muu vastav organisatsioon), elukutset saab omandada ühe või enama koolituskursuse kaudu ning tegevusala on juriidiliselt tunnustatud (ametlik nimetus, mainimine töölepingutes jne.)

Euroopa Liidu riikides on spordi valdkonnas juba pikalt tegutsenud ametiliite (alpinismi-, suusa- ja golfiinstruktorite liidud jne), samas ka rühmi, mille ametiliidud on alles moodustumas (treenerid). Elukutsete juriidilisel tunnustamisel ja koolitamisel on siiski suuri riiklikke ja piirkondlikke erinevusi. Erinevate riikide ametiliitude identiteet on arenenud erinevates ajaloolistes tingimustes. Elukutse esindajatelt nõutavad oskused sõltuvad sageli just riikide eritingimustest. Näitena võib mainida Prantsuse vetelpäästjaid, keda nimetatakse “ujumisinstruktor ja vetelpäästja” (maitres nageurs sauveteurs). Nende tegevusalas on ühendatud õpetus-, järelvalve- ja päästetegevus erinevalt enamikust nende Euroopa kolleegidest. Samamoodi erineb

alpinismiinstruktorite tegevus Alpides ja Püreneedes Põhja-Ameerika ja Põhja-Aafrika kolleegidest, sest seal tohivad nad tegutseda vaid konkreetsetel marsruutidel. (Le Roux, Chantelat, Camy, 1999)

Spordi tarbimise mitmekesisustumise tõttu võime öelda, et spordiga seotud elukutsete arv on viimastel aastatel kasvanud. Nende elukutsete pidamiseks vajalik spordialaste teadmiste ja oskuste tase on tegevusvaldkonniti vägagi erinev. Järgnevalt toome ära liigituse, mille on koostanud Euroopa spordialase tööhõive uurimiskeskus.

Vastavalt rahvusvahelise tööorganisatsiooni ILO klassifikatsioonile Standard Classificaion of Occupation (ISCO 88) peetakse spordielukutselisteks neid, kes tegelevad spordiga palga eest (professionaalsed sportlased) või osalevad selles tegevuses muul viisil. Rühma 3475 “sportlased, treenerid, instruktorid jmt” esindajad kuuluvad “asjatundjateks” nimetatud suuremasse rühma. Selle rühma esindajatele iseloomulik joon on spordi teooria ja praktika hea tundmine. Spordielukutsete alla kuulub viis tegevuste rühma:

- professionaalsed sportlased, kes esindavad vaid väheseid spordialasid ning teenivad elatist spordivõistlustel osalemisega.
- spordiametnikud ehk kohtunikud, ajavõtjad, starterid ja muud spordivõistluste järelvalvajad.
- kehakultuuri instruktorid, kes tegelevad spetsiaalsete rühmadega (eakad, puuetega inimesed, noored)
- spordiinstruktorid, kes õpetavad üht või mitme spordiala algajatele või edasijõudnud harrastajatele
- treenerid, kelle ülesanne on ette valmistada sportlasi võistlusteks ning neid abistada. (Le Roux, Chantelat, Camy, 1999)

Eestis ei ole veel treeneri ameti määratlemisel sellist üksikasjalikkust kui näiteks Soomes, kuid uue viieastmelise süsteemi puhul see ilmselt kujuneb.

Sporditöötajad (klassifikaator 3475) kuuluvad keskastme spetsialistide hulka. Eestis on neist enam esindatud treeneri amet, mille alla kuulub ilmselt väga erineva ettevalmistusega inimesi, samuti sportlase amet (lepinguga elukutselisi umbes 150), ülejäänute osa (instruktorid, kohtunikud) on marginaalne. Olemasolevatele andmetele (spordikoolide, spordiklubide statistika, T. Tõnise andmed) tuginedes võib öelda, et Eestis on 2900 treenerit. Keeruliseks läheb nende töösuhte iseloomustamine ja seega ka palgaliste ametikohtade hulga hindamine. Spordiga tihedalt seotud ka kehalise kasvatuses õpetaja amet (1415), mis kuulub klassifikaatori 232 alla, samuti kõrgkoolide kehakultuuriteaduskondade õppejõu amet (klassifikaator 2310). Kehalise kasvatuses õppejõud ja õpetaja kuuluvad tippspetsialistide hulka. Arvestamata töösuhte iseloomu võiks spordielukutsel töötajate arvuks lugeda 4000-4500 (õpetajad, treenerid, instruktorid, sportlased).

ISCO 88 liigituse järgi töötab Eestis valdkondades, mis ei kuulu spordi hulka, kuid vajavad spordialaseid teadmisi:

- 170 spordiorganisatsioonide või nendega seotud organisatsioonide juhti
- 30 spordiarsti
- 1415 koolide kehalise kasvatuses õpetajat
- 40 spordiajakirjanikku ning muud spordiga seotud kommunikatsiooni asjatundjat
- 30 spordile spetsialiseerunud füsioterapeuti
- spordivõistluste korraldamisega (korraldajad ja sportlaste agendid) tegelevad ettevõtted on koondatud EMTAK 92629 (muud spordiürituste korraldamise ja spordi edendamisega seotud tegevused) alla ja nendes töötab 405 inimest.
- 2000 spordivahendite müüjat
- 700 spordirajatiste hooldajat

Lisaks eespoolmainitutele töötab spordi valdkonnas muudegi ametite esindajaid ja paljud spordielukutsete esindajad töötavad väljaspool spordi valdkonda.

2.4.2. Spordielukutsete ja spordiga seotud elukutsete esindajate arvu hindamise raskused

ELi tööjõu vaba liikumise direktiivi kohaselt peetakse tegevust kutseks, kui selle eest makstakse tasu. Valdonna töökohtade määratlemist ähmastab stipendiumide maksmine ning ühekordse väljamaksed lepingute pealt, mida rakendatakse Eestis nii treenerite kui ka sportlaste tasustamisel. Nii nagu meelelahutusmaailmas, on ka spordimaailmas osa töökohtadest juba töö iseloomu tõttu ebakindlad (sesoonsed, perioodilised) ning neid ei saa käsitleda valitsevat palgatöö mudelit kasutades. Lisaks peab arvestama “musta tööga”, mis on spordi valdkonnas üsna tavaline. (Le Roux, Chantelat, Camy, 1999) Need asjaolud raskendavad ka spordialase tööhõive statistika korrastamist. Kuigi “must töö” statistikas ei kajastu, ei saa seda ka tähelepanuta jätta, kuna see konkureerib ametliku tööga ning selle arvessevõtmine näitab ühest küljest valdkonna võimalusi ning teisest küljest probleeme töösuhete vormistamisel. Eespool on kirjeldatud raskusi, mis seotud spordialase tööhõive hindamisega.

Veel raskem on hinnata spordiga seotud töötajate arvu kuna siin seguneb spordivahendite tootmine muude vahendite ja varustuse tootmisega – spordiehitus muu ehitusega jne. Probleeme tekitab ka see, et paljud ettevõtted tegelevad spordivahendite jae- ning hulgikaubandusega muu müügi ja tootmistevõime kõrval, mistõttu on raske määratleda spordiga seotud tegevuse osa neis. Meeldetuletuseks olgu öeldud, et Eestis oli sport üheks tegevusala märksõnaks 586 hulgi- ning jaemüügi ja tootmisettevõtte. Juhul kui see on kindlasti vajalik tuleb mõelda võimalusele, et spordiga seonduvat tegevust statistikas eraldi kajastatakse.

3. TÖÖHÕIVEPOLIITIKA SPORDIS

3.1. Spordialane ametikoolitus

Euroopa Liidu maades eristatakse eri tüüpi ametikoolitust, mille tähtsus võib riigiti varieeruda. Sporditöö juurde saab jõuda ka läbi spordiorganisatsioonide (alaliidud, keskliidud, olümpiakomiteed jms) pakutava koolituse, mis enamasti on seotud juhtimise ja treeningtegevusega või ka ilma igasuguse sertifikaadita. Eestis on spordiharidus üles ehitatud kõrghariduse baasile juba 1928. aastast alates, mil Tartu Ülikoolis hakati kehalise kasvatus spetsialiste ette valmistama. Hariduse andmine on olnud praktikaga tihedalt seotud, muutused ja praktikast eemaldumine hakkas asjaolude sunnil toimuma peale Eesti taasiseseisvumist 90ndatel aastatel.

Enamuses EL riikidest on spordiharidus üles ehitatud samuti kõrgkooli baasile ja ka neil on probleeme praktikaga. Praktika väike osakaal tuleneb ülikoolide sisestest võimalustest, mis on viimastel aastatel muutunud ja ei vasta enam eriala vajadustele. Nii on see ka Eestis. Praktikalist erialatundide vähesus on tingitud nende kõrgemast omahinnast võrreldes auditoorsete tundidega ja seetõttu on praktikalist tundide arv meie ülikoolides vähenenud. Vähenenud on ka ülikoolides töötavate didaktikute ja spordialade tehnikaspetsialistide hulk. Spordihariduse tasemele on mõju avaldanud ka see, et teaduse finantseerimine toimub valdkonnaväliste kriteeriumide (riiklikult prioriteetsed valdkonnad ja teemad) alusel. Nii tulevad tööturule treenerid ja kehalise kasvatus õpetajad, kelle praktikalist oskuste tase on puudulik. Mitmetes EL riikides on see tingitud kõrgharidusega spordispetsialistide taandumise praktikute ees. Lisaks võib täheldada, et tööandjad suhtuvad diplomeeritud töösoovijatesse eelarvamusega, pidades neid kas ülekoolitatuteks või konkreetse töö jaoks sobimatuteks. (Le Roux, Chantelat, Camy1999). Eestis siirdub kehakultuuri eriala lõpetajatest pärast ülikooli erialasele tööle (sport, kehaline kasvatus) 70% ja 10% füsioteraapiasse, ravikehakultuuri ja pedagoogika muudesse valdkondadesse. Aastatega erialal ja sellega seotud aladel

töötajate osa veidi langeb. Kehalise kasvatus õpetajaks oleku eelduseks kõrgharidus ja Eesti kehalise kasvatus õpetajatest ongi 80% erialase kõrgharidusega (10% erialase keskeri haridusega). Umbes 10% erialase kõrghariduseta õpetajatest jätkab eriala õpinguid. Treenerite seas on, aga hulganisti praktikuid ja paljudel spordialadel ei anna kõrgkoolid mingit ettevalmistust.

3.2. Juurdepääs spordielukutsetele

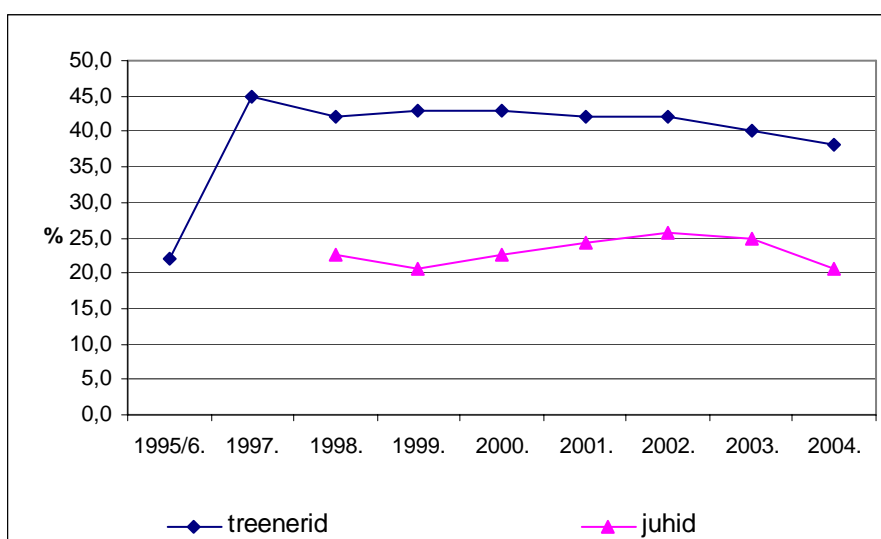
Euroopa Liidu seadusandluses on õpetamise, ja treeningutega seotud spordielukutsed reguleeritud, liikmesriikide tasandil. Osades riikides määratletakse kõik elukutsed või osa neist seaduste või määrustega. Prantsusmaa on parim näide. Seal peab kõikidel juhendajatel olema noorsoo- ja spordiministeeriumi poolt aktsepteeritud diplom. Kreekas puudutab see treenereid ning varsti ka spordijuhte. Ka paljudes teistes liikmesriikides sealhulgas ka Eestis on teatud ametitesse pääsemine reguleeritud seadusandluses. Eestis puudutab see kehalise kasvatus õpetajaid, kuid seaduses ettenähtud nõudmisi on asjaolude (puudub parem kandidaat) sunnil mõnikordki eiratud. Kõrgharidusega spetsialistide leidmine õpetajatööle on keerukas ka piirkondades, kus noortele spetsialistidele ja nende peredele ei ole piisavalt arenguruumi ja väljakutseid. Küsitavam on spordijuhtidele diplomi nõude esitamine. Küsimus on selles, mis eriala diplom see peaks olema. Praegu on alaliitude juhtide seas mitmete ametite esindajaid, kelle sporditundmine ja -kogemus on pärit võistlusspordis osalemisest.

Kokkuvõttes võib öelda, et suurem osa spordielukutsetest ei ole reguleeritud. Kohaldatakse vaid teatud norme ja eeldatakse diplomi olemasolu, mis praktikas võimaldab järelvalvet ametikohtade täitmise üle. Kuigi Itaalias ei ole reguleeritud treeneri kvalifikatsiooninõudeid, on treeneriks siiski raske saada, kui sul ei ole vastava alaliidu diplomit, kuna kohtadele on konkurents. Teisest küljest riikides, kus töökohtadele pääsemine eeldab teatud kvalifikatsiooni, ei vasta paljud töötajad esitatud tingimustele (Prantsusmaa puhul INSEP-uurimus, M. Leblanc). Eestis pole sellega probleeme olnud. Läbi aegade on olnud võimalik siirduda sporditööle ülikoolist ja ka läbi praktika.

Tänapäevaks on Eestis teatavasti alustatud lisaks ülikoolidele viieastmelise treenerikoolitussüsteemiga sporditööle juurdepääsu tagamiseks. Koolitus on

diferentseeritud ja esimesed astmed ei tohiks tähendada veel elukutse omandamist. Praeguses olukorras, kus spordiharidust andvates kõrgkoolides on probleeme praktikaga, tundub kehakultuurialane kõrgharidus pluss treenerikoolitus viienda astme omistamisel treenerikutse loogilise alusena. Kehakultuuri hariduse võimaluste avardamisel võiks viienda astme omistamine olla ka ülikooli pädevuses.

Viienda astme treenerikvalifikatsiooni taotlemiseks on vajalik kõrgharidus. Vajalik haridus on olnud umbes 60% spordikoolide ja 42-43% spordiklubide treeneritest. Viimasel paaril aastal spordikoolide treenerite haridustase isegi veidi langenud 37le protsendile. Langenud on ka spordiharidusega klubijuhtide protsent. (vt joonis 5). Spordijuhtide osas tuleb silmas pidada asjaolu, et klubide tegevuse professionaliseerumine ja majandustegevuse osakaalu kasv eeldavad klubijuhtidelt üha rohkem juhtimis- või ettevõtlusalast samuti juriidilist ettevalmistust, mille poole on ka liigutud. Treenerite haridustaseme langemine ei ole veel suur, et sellest järeldusi teha kuid see võib olla siiski tingitud kehakultuurihariduse sisu muutumisest.

JOONIS 5 Kehakultuurialase eriharidusega juhtide ja treenerite osakaalu dünaamika.

3.3. Diplomite tunnustamine ja spordialase tööhõive edendamine

Ametialase pädevuse määratlemise ja tunnustamise juures on probleemiks nii see, kes pädevust määratleb, kui see, mida pädevuse all silmas peetakse (nii määratlev institutsioon kui ka pädevuse kriteeriumid).

Peaaegu kõikides ELi liikmesriikides on ametialase pädevuse määratlemine ja tunnustamine tööturu osapoolte vaheline asi, mida koordineerib tööministeerium. Spordivaldkonnas on asi keerulisem, sest organiseeritud turg sporditöös on olemas vaid vähestes riikides (Le Roux, Chantelat, Camy, 1999).

Nagu eelpool mainitud üritavad ametialast pädevust määratleda avalikud teenistused, erasektor ja ametiliidud (ametlike elukutsete puhul), kas rahvuslikul pinnal või rahvusvaheliselt. Sellist lähenemist illustreerib kõigile alpimaadele ühine mäestikugiidide ametijuhend. Samuti Euroopa sporditeadusliku võrgustiku "viieastmeline treenerite pädevusliigitus" on andnud tõuke koolituse reformimisele mitmes Euroopa Liidu liikmesriigis kaasaarvatud Eestis.

Üldine arengusuund on spordielukutsete pädevuskriteeriumide ühtlustamisele, milleni on jõutud Inglismaal. Tervikuna on diplomite tunnustamine jäänud probleemiks, kuid esiplaanile on tõusnud põhimõte, mille järgi pädevuse sisu määratletakse järjest rohkem oskuste ja elukutse jaoks vajalike teadmiste järgi. Formaalne diplomi olemasolu on jäämas tagaplaanile nagu on näha Inglismaal, Iirimaa ja Prantsusmaal (Le Roux, Chantelat, Camy, 1999).

3.4. Spordialase tööhõive edendamine

Spordialase tööhõive edendamine ei saa olla omaette eesmärk vaid selle töö adekvaatne korrastamine spordi arengu huvides. Euroopa Liidu liikmesriigid on spordialast tööhõivet püüdnud arendada juba üle kümne aasta. Sporti, nagu paljusid muidki personaalseid teenuseid, peetakse võimalikuks uute töökohtade allikaks. Järgnevalt näited mõnedest regionaalsetest ja riiklikest initsiatiividest, mis on liigitatud Luksemburgi Euroopa Komisjoni 1997. aastal esitatud juhiste kohaselt.

1. Töökohtade loomine

- Spordivaldkonna töökohtade abil püütakse võidelda noorte tööpuudusega ja pikaajalise tööpuudusega mitmes ELi liikmesriigis. Soome programm “Töö ja elukvaliteet spordist” toetab just noorte ja pikaajaliste töötute tööhõivet. Prantsusmaa noorte tööhõive programmid keskenduvad samuti sageli spordivaldkonnale. Selles osalevad firmad või avaliku sektori ettevõtted toetavad arenguprojekte, kus alla 25-aastastele tööotsijatele pakutakse viieaastast lepingut. Töölepingus tagatakse miinimumpalk, millest 80% maksab riik. (Le Roux, Chantelat, Camy, 1999)
- Koolitusest tööellu siirdumise lihtsustamine. Nagu eespool mainitud ollakse selle eesmärgi saavutamisest paljudes Euroopa Liidu riikides veel kaugel. Tuleb siiski mainida, et koolituse ja töö kombineerimine on järjest populaarsemaks muutumas ning praktiseerimine on muutunud koolituse tähtsaks osaks (näiteks Prantsusmaal). (Le Roux, Chantelat, Camy, 1999)

Eestis ei ole kehakultuurieriala lõpetajatel erialale tööle minekuga suuri probleeme. Oma ettevalmistust hinnatakse rahuldavaks kuid tuntakse ka puudujääke ja seda just praktika kohapealt. Koolitusest tööellu siirdumise lihtsustamine peaks sisaldama praktika lisamist õpingutesse, mida saab teha tudengite erialal töötamist õpingute ajal toetades.

Erinevalt Luksemburgi komisjoni arvamusest oleks spordi tööhõivet otstarbekas arendada teises suunas. Spordivaldkonna tööhõive kogutööhõivest on niivõrd väike, et selles tööpuuduse leevendajat näha on üloptimistlik. Kõikide EL liikmesriikide tööpuudus on kordades suurem kui sporditööhõive. Olulisem kui uute töökohtade loomine on nende kvaliteedi (eelkõige palk) tõstmine, samuti spordielukutsetele konkreetsema staatuse andmine (täiendõppe ja astmelise koolitussüsteemi loomine). Eesmärk on spordielukutsete prestiiži tõstmine, mis on ühiskonnas madal.

2. Ettevõtluse arendamine

- Füüsiliste isikute ettevõtluse propageerimine on spordis olulisel kohal. Mingisuguseid programme selles osas siiski rakendatud ei ole. Eesti uuringud,

(Arvisto, Paju 2003) milles oli juttu ka eespool näitavad, et kuigi teoreetiliselt tundub FIEna töötamine sobilik paljude alade treeneriametitel (aeroobika, jõusaali ning muude alade treeneritele instruktoritele) on FIEde osa spordiettevõtluses olematu, mis ei võimalda selle orgvormi perspektiivi uskuda. Küll, aga on siiaaani Eesti spordis lisatöökohti loonud liberaalne ettevõtluspoliitika.

- Töökohtade loomine uutes teenindusvaldkondades ning kohalikul tasandil. Sport on üks valdkondi, millele keskendub ILDE-programm (kohalikud arendus- ja tööhõiveprogrammid) ning mitmeid kohalikke initsiatiive ongi juba ellu viidud. Prantsusmaal on alustatud programmi “Sport elukutsena”, mille abil püütakse koondada erinevaid osalise tööajaga töökohti üheks täistöökohaks. (Le Roux, Chantelat, Camy, 1999)
- Tööhõive soosimine sotsiaalmaksu soodustuste abil. Mitmes EL liikmesriigis on spordivaldkonna töötajad vabastatud sotsiaalmaksust või on nende sotsiaalmaksu alandatud (eeldades, et palk ei ületa teatud piiri) Sellega on suudetud vähendada ka “musta töö” osakaalu (näiteks Prantsusmaal). (Le Roux, Chantelat, Camy, 1999) Maksusoodustused suurendaks kindlasti sporditöötajate palgataset ning vähendaks musta tööd ka Eestis, mille arvelt tuleks juurde uusi töökohti.
- Tööellu siirdumise lihtsustamine puudutab eriti endiste tippsportlaste täiendkoolitust. ELi kohaldatud meetmed ei ole olnud piisavad probleemi lahendamiseks, eriti nende seisukohast, kes on spordiga tegelenud professionaalselt, kuid ilma erilise eduta ja teeninud seetõttu vähe. Sellel meetmel on mõtet ja ilmselt ka perspektiivi kuna TLÜ spordisotsioloogia labori uuring näitas, et tippspordist treeneriteks siirdunud sportlased saavad tööga väga hästi hakkama, tänu oma erialaoskustele, kuid neil jääb vajaka bioloogilis-meditiinilistes ja didaktikaalastest teadmistest. (Arvisto, M., Paju, K., Noormets, J. 2005)
- Puuetega inimeste integreerimine. Puuduvad andmed, mis võimaldaksid hinnata puuetega inimestest töötajate osakaalu spordis ning ka meetmeid, mida on rakendatud probleemi lahendamiseks. Kuigi puuetega inimeste sportimisele pööratakse üha enam tähelepanu, tundub, et puuetega inimeste spordialane tööhõive on marginaalne.

4. SPORDI RIIKLIKUD MUDELID JA TÖÖHÕIVE

EL riikides täheldatakse tööhõive seisukohalt kolme spordijuhtimise mudelit:

- 1) Bürokraatlik mudel, kus valdkonda juhivad peaaesjalikult riigi- ja kohalikud ametnikud. Mudelile on omane aktiivne tööhõivepoliitika, mille rakendamisel osaleb suur hulk avaliku sektori töötajaid.
- 2) Erainitsiatiivil põhinev mudel, millele on omane nõudluse eri vormidega kohanemine ning tuginemine organisatsioonilistes või majanduslikes ringkondades sündinud algatustele. Ametnike kehtestatud regulatsioon on vähene, mis võib nõrgendada süsteemi järjepidevust tervikuna.
- 3) Aateline mudel, millele on omane klubilise ja ühiskondliku (vabatahtliku) organisatsioonilise tegevuse suur osakaal. Avaliku sektori ametnikud jätaavad spordipoliitika määratlemise ja täideviimise mittetulundusühingutele. Palgaline tööhõive on madal ning võib kohata vastuseisu eriala professionaliseerumisele.

Eestis võib täheldada ettevõtluse mudeli soosimist, kus võivad olla nii tugevad organisatsioonid kuid ka avalikul sektoril on tuntav osalemine ja sellele on iseloomulik teatud ratsionaliseeritus ning kohanemine nõudluse muutumisega. Nõudluse all ei mõelda siin ainult kaubanduslikku nõudlust vaid ka organisatsioonilist jm.

Spordivaldkonna professionaliseerumine algas 1960. aastatel, mil spordiorganisatsioonide ja professionaalse spordi kõrval hakati ka vaba-aja sporti pakkuma. Sellest ajast alates on spordiharrastajate ning spordialade arv palju kasvanud. Spordi ja liikumisharrastuse hulka loetakse üha enam füüsilise tegevuse vorme. Ärilise lähenemise tugevnemine spordis tuleneb spordi kui meelelahutusvaldkonna kasvust, teisalt vaba-aja spordi ja turismi tähtsuse kasvust. Sport kui meelelahutus on keskendunud mõnede populaarsetele aladele (jalgpall, vormel-1, korvpall, rattasport,

tennis, jne) ning arenenud tugevalt just suuremates Euroopa riikides. Sportliku turismi ja vaba-aja spordi peamised valdkonnad on veesport, talisport, fitness, jooksmine, jalgrattasõit ja vabas õhus liikumine.

Valdkonna palgatöö areng, see millistes sektorites töökohti enam luuakse klubides, firmades või avalikus sektoris ja kaudselt ka töö professionaliseerumine ning organiseerumine, sõltub riiklikust vaatepunktist spordile. Üldteada on, et traditsiooniline lähenemine spordile ei ole üldiselt palgatöö arengu seisukohast eriti perspektiivne.

Ühegi mudeli puhul ei saa turujõud täiesti vabalt toimida ning ka spordiorganisatsioonidel (ROK, rahvuslikud Olümpiakomiteed, alaliitunud ja nende Euroopa üksustel) on suuri probleeme iseseisva ja suurt kasumit taotleva professionaalse spordi kontrollimisega. Kui veel kümme aastat tagasi oli elukutseline sport amatöörspordist eraldatud, siis 1994. aastast alates ei ole spordiorganisatsioon enam pelgalt mittetulunduslik süsteem, kus kehtivad omad spordist tulenevad reeglid ja ettevõtlusega ei tegele mitte üksnes spordiklubid vaid ka alaliitunud. EÜ komisjoni andmetel tegutsevad spordialaliitunud samaaegselt nii sporti organiseerivate kui eraäri ajavate organisatsioonidena. (EÜ Komisjon 1998, lk 8). Vanad, aadetel ja usaldusel tuginevad suhted, taanduvad tasapisi ja asenduvad lepingusuhetega. Äri tulekuga sporti tuleb arvestatakse ka siin üha rohkem ärimaailmale omaste reeglite ja suhetega, mille põhitunnus ja avaliku sektori poolne osa peaks olema kõigile võrdsete tingimuste (konkureerimisvõimaluste) loomine. Teisest küljest ei ole mitte kõikide riikide kaasaarvatud Eesti alaliitunud tundnud piisavalt huvi spordi ettevõtluse (vaba-aja spordi ja sporditurismi) vastu ning see on jättnud tegutsemisruumi äriorganisatsioonidele.

Kuna spordi ja ka ühiskonnakorra ajalooline areng ELi liikmesriikides on olnud erinev, erineb ka nende kolme vaatepunkti vaheline tasakaal. Suund professionaliseerumisele (mis tähendab ka ratsionaliseerimist) nõuab selle tasakaalu pidevat jälgimist. Eestis kui üleminekuriigis on uued suundumused vanade demokraatiatega võrreldes rohkem esile tulnud nii ka uusliberalism ja turukesksus. Juhul kui ka traditsiooniline lähenemine spordile laiemat kõlapinda leiab peaks meil olema head eeldused spordi ratsionaalseks arenguks. Siiski ei soovita Euroopa Liidus anda sporti ainult turustiihia meeleva ja Euroopaliku spordimudeli keskne väljakutse on uue tasakaalu leidmine nende kolme

vaatepunkti vahel. (Le Roux, Chantelat, Camy, 1999) Väljakutse on ühine kõigile ELi liikmesriikidele ja ka Eestile, kuid iga riik peab selle lahendama omal moel ning oma printsiipidest lähtuvalt.

Kokkuvõtteks võib öelda, et spordialane tööhõive sõltub riigi ametlikust poliitikast, millel on otseseid ja kaudseid mõjusid töökohtade arvule ja tüübile. Juba praegu reguleerib avalik sektor spordialast tööhõivet mitmeski Euroopa riigis. Teiseks võib ametlik poliitika soosida töökohtade loomist ja teenuste arendamist spordiorganisatsioonides. Lisaks poliitikale loob riik spordirajatiste ja tingimuste loomise kaudu otseselt sporditöökohti.

4.1. Spordi tööhõivet puudutavad ohud ja võimalused

Spordi arengut on alates 1980. aastatest mõjutanud spordivõimaluste mitmekesisustumine ning erinevate suundumuste vastandlikkus. See tähendab, et sport on elanud juba mõnda aega väga rahutult ning seda mõjutavad vastandlikud sisepinged, mis teevad ühetaolise arengu võimatuks.

Esimene suundumus puudutab spordi nõudlust, mis otseselt mõjutab töökohtade arvu ja tüüpi. Pakkumine sporditurul üritab kohaneda muutustega nõudluses ning neid isegi ennetada innovatsiooni abil (tooted ja teenused). Spordialade määr on Euroopas püsinud suurtes piirides samal tasemel ja enimharrastatavad liikumis- ja spordialad on Euroopa Liidu riikides ja ka Eestis käimine, jooksmine, jalgpall, jalgrattasõit, ujumine, korvpall. Loomulikult on riikide vahel tingimustest tulenevaid erinevusi. Samas on pidevalt juurde tulnud uusi alasid ja harrastusvorme, mille harrastajate määr on küll marginaalne kuid paljud neist on leidnud oma nišši, teatud piiridesse püsima jäänud ja tunduvad turvalistena.

Muutunud on ka harrastuse vormid. Riiklikul tasandil on seetõttu probleemiks, et uued spordialad küll organiseeruvad kuid suur osa nende harrastajatest jääb väljapoole institutsioone. Euroopa ametnike arvates produtseerib institutsiooniväline sport igivanu ja rahvuslikke väärtusi, mille tähendus on klubilise tegevuse sotsiaalsuse kõrval vähetähtis või isegi tekitab anomaaliat ja sotsiaalset korrastamatust. See võib nii olla, aga informaalse sektori arengut ei ole vaja peatada ja pealegi on selleks kasvuks

objektiivsed põhjused ning spordi tarbijad on ka organisatsioonivälised tegutsejad. Sporti juhtivad ametkonnad tunnevad, et nad on kaotamas kontrolli, kui ei ole teada tegelikku spordiharrastajate arvu ja muud statistikat. Uutele suundumustele on avalikul sektoril raske reageerida kuna uute alade ja uue harrastusvormi puhul puuduvad institutsionaliseeritud lepingupartnerid. Selleks, et toetada spordiliikumist ja elavdada ettevõtlust tuleb leida uusi viise. Lisaks sportimiskeskkonna arendamisele peaks minema üle personaalsele tegevustoetusele, mis on siiski võrreldes organisatsioonide toetamisega epakindel.

Vaadeldes, aga tegelikku olukorda peab tunnistama, et organisatsiooniväline harrastus on domineerinud ka traditsioonilistel aladel. Juba 1985. aastal, mil harrastatavaid spordialasid oli vähem väitsid spordiga tegelevad Prantslased, et vaid 28% osales litsentseeritud gruppides (Irlinger jt, 1985). Eestis väitis vaid 16,6% sportijatest end tegelevat organiseeritud treeningrühmades (Arvisto jt 2004) nii, et suur hulk inimesi on ikkagi institutsioonivälised spordiharrastajad.

4.1.1. Spordi nõudlust mõjutavad tegurid

Ühiskonnas on täheldatud individuaalsuse lisandumist, mida võib näha ka üldiste väärtuste eitamisest (olgu siis tegu religiooni, poliitika või spordiga) ja pürgimisele ise oma elu kontrollida, mis on märk indiviidi kesksest engust. Muidugi ei tähenda see areng, et religiooni, poliitika või spordi kadumist vaid inimeste suhet religiooni, poliitika ja spordiga defineeritakse kaasajal ümber. Kuigi traditsiooniline liikumisharrastus (jooksmine, seinaronimine, käimine, korvpall jne) on olnud spordisüsteemis kesksel kohal on olukord harrastusvormi suhtes tulenevalt sellest suundumustest vähehaaval muutunud. Individuaalsuse kasv, võõrandumine ja vähemate kohustuste ja vastutusega tegevuste eelistamine ühiskondliku vastutusrikkama tegevuse asemel tähendab, et eelistatakse mugavamat elu. Praktikas tähendab see suundumust “väheste kohustustega” spordiharrastusele, mis viib otseselt spordi arengu klubidest ja organisatsioonidest väljapoole (Pociello, 1994). Mitteformaalne organisatsiooniväline sporditegevuse reguleerimine tekitab riigile raskusi, kuna ei ole poliitiliselt esindatud. Eestis ei ole uute alade kasutuselevõtule enam eriti ruumi, kuid nii uute kui traditsiooniliste alade harrastamine jääb väljapoole organisatsioone.

Tuleb mainida, et sporti harrastavate naiste osakaal tõuseb (naisharrastajate arv läheneb meesharrastajate arvule) ja see on esile kutsunud mõnel määral harrastuse plahvatusliku kasvu. See on viinud liikumisharrastuse uute vormide tekkimisele, mis põhinevad enam psühholoogilistele teguritele ning on suunatud peamiselt ilu ja tervise hoidmisele ja füüsilise ning psüühilise vormi taastamisele. Taoline suundumus on makrotasandil võrreldav üleilmastumise ja killunemise vahelise suhtega (globaalne kultuur ja kohalikud identiteedid esinevad kõrvuti). Küsimus on personaalse spordiharrastuse üleilmastumises ja ka erinevate spordikultuuride läbipõimumises. Populariseerumine ja mitmekesistumine mõjutavad eelkõige spordivahendite tootjate strateegiaid, sest üleilmastumine puudutab enim just seda valdkonda. Ühest küljest luuakse suurfirmade poolt reguleeritud makroturge (spordijalatsid, jalgrattad, tennise, suusa, golfivarustus jne), teises küljest säilivad mikroturud (mägironimine, purjelauasõit, kaljuronimine jne), mille raamides võivad innovatiivsemad ja rahvusvahelise turu jaoks avatumad firmad kiiresti areneda.

Kolmas suundumus on samuti ambivalentne ning see puudutab spordiga seotud ökoloogiat ja tehnoloogiat. EL maades ja ka Eestis on suur nõudlus nii looduses harrastatava spordi järele (mägirattasõit, paadisõit, matkamine jne) kui ka linna avalikes kohtades (rulasõit, trikiratas ja rulluisutamine) ning spetsiaalsetes tingimustes (seinaronimine) harrastatavate alade järele. Siin ilmneb ökoloogia ja tehnoloogia vaheline teine vastandlik tendents. Sporti soovitakse harrastada looduses, kuid see nõuab järjest tehnilisemaid vahendeid (lumelaud, purjelaud jne) ja spetsiifilisi mugandusi, et suhe loodusega oleks turvalisem ja kõrgtehnoloogilisem. See kahtpidi ambivalentne suundumus tekitab spordiharrastuse linnastumist ning iseseisvalt harrastatavate alade ja ekstreemsete alade teket ja populaarsuse kasvu. Väljaspool spetsiifilisi baase linnades ja looduses iseseisvalt harrastatavad alad ei mõjuta niivõrd otseselt spordimajandust kui spordiga seotud valdkondi. Selline liikumisharrastus võib siiski arendada kohalikku turismi ning tekitada uusi töökohti hotelli- ja restoranimajanduses. Suundumus stimuleerib spordivarustuse ja -vahendite turgu (sporditööstuse tehnoloogilised innovatsioonid) ning linna spordirajatiste arengut. (Le Roux, Chantelat, Camy, 1999)

Spordisüsteemi sees on ka muid suundumusi. Neist enimnähtav on võistlusspordi jätkuv kommertsialiseerumine ning selle esiletoomine meedias, aga see ei ole kuigivõrd mõjutanud Euroopa spordialast tööhõivet. Teisisõnu, Euroopa tippspordikeskne spordimudel (mida meedias promotakse) ei suuda vastata spordialase tööhõive põhiküsimustele. Profisport annab vaid tillukese osa sporditööhõivest. (Le Roux, Chantelat, Camy, 1999)

Liigset tippspordikesksust on märgata ka Eestis ja üldiselt selline poliitika ei vii spordis tööhõive kasvuni ning stabiilsemate ning paremate töökohtade tekkeni kui laia spordiharrastuse toetamine ja seda eriti väikeses riigis.

4.1.2. Spordialast tööhõivet mõjutavad suundumused

Üldisem sõnum on, et demograafilised protsessid on tasakaalustanud 80ndatel toimunud kasvu. Spordialane tööhõive kasvas 1980-1996. aastatel peaaegu terves Euroopas (13–100 %), välja arvatud Austria, Soome ja Rootsi, kus spordialane tööhõive vähenes. Selle protsessi jätkumist lähemas ajaperspektiivis ei ole mõtet Euroopa demograafilise situatsiooni tõttu loota. 2010. aastani ja sealt edasi tehtud ennustustes on ühiseks sõnumiks rahvastik vananemine: üle 60-aastaste osakaal kasvab tõenäoliselt sama suureks kui 0-19- aastaste osakaal (umbes 25%). 1980. aastal oli 0-19-aastasi 30% ja üle 60-aastaseid umbes 15%. Lisaks kahaneb Euroopa elanike arv. Ennustuste järgi on 2010. aastaks Euroopas inimesi 8,5 miljoni võrra vähem kui oli 1996. aastal. Tõdetakse ka seda, et tööaja lühenemine peatus praktiliselt 1980. alguses ning vaba-aja lisandumist ette näha ei ole. Kas tööaja mugandamine ja paindlikumaks muutumine annavad juurde vaba aega harrastustega tegelemiseks? Vaevalt, sest tundub nii, et tööelu paindlikkus ei tekita aega juurde ning töö on siiani üks sotsialiseerumise viise, millest ei taheta loobuda ka osaliselt (lühem tööpäeval).

Üldjuhul spordi harrastamine väheneb vanuse kasvades, kuigi tänapäeval spordiga tegelemise aeg järjest pikeneb ja paljud seniorid nii Eestis kui ka mujal harrastavad sporti sagedamini ja regulaarsemalt kui nooremad. Seda kinnitab ka Eestis teostatud uuring (Arvisto, Paju 2004). Liikumisharrastuse määr püsib Euroopas tõenäoliselt paigal või isegi väheneb pisut, kui sporti ei muudeta kõigile elanikkonnagruppidele kättesaadavaks ja liikumisharrastus ei suurene puuduses ja ebasoodsates tingimustes

olevates ühiskonna klassides (töötud, töölised, madalapalgalised teenistujad ja põllumajandustöötajad) sellisele tasemele nagu “kõrgemates” ühiskonna klassides (tippspetsialistid ja juhid). Selle realiseerumine on siiski märgatavalt ebatõenäolisem kui rahvastiku vananemine. (Le Roux, Chantelat, Camy, 1999)

Väikeettevõtjatele on andnud võimalusi spordivaldkonnas tegutseda olukord, kus spordi ja turismi suurfirmad ning traditsioonilisele spordile keskenduv kolmas ja avalik sektor ei ole tundnud uute alade vastu huvi. Selle tõttu on tekitanud EL maades hulgaliselt uusi töökohti. Collins (1999) arvates moodustab töökohtade arv väikefirmades (alla 10 töötaja) ja –organisatsioonides kuni 75% üldtööhõivest. Peab siiski mainima, et see tendents ei puuduta ainult sporti ning enamik töökohti on Euroopa väikestes ja keskmise suurusega firmades. Kolmandik Euroopa töökohtadest on alla 10 töötajaga firmades ning 2/3 alla 250 töötajaga firmades (Eurostat, 1999). Statistika (ESA) olemasolevad andmed osutavad sellele, et ka Eesti sporditeenuseid osutavad ja sporti arendavad ettevõtted on reeglina väikesed. Sporditeenuseid osutavates ettevõtetes (spordiklubide tegevus) töötab keskmiselt alla 10 inimese ja muu spordi arendamisega seotud tegutsevates keskmiselt paar inimese. Väikesed (kuni 10 inimest) on ka enamus sporditarvete kaubandusega (spordiga seotud tegevus) tegelevatest ettevõtetest.

4.2. Võimalikud spordi arengusuundumused lähitulevikus

Vaadates aastasse 2010, on vältimatuid protsesse, mis vähendavad spordi tööhõive kasvu optimistlikke võimalusi. Koolid jäävad tühjemaks, samuti spordikoolid kuna vahepealse ülimadala sündimuse periood on järelkasvu vähendanud. Tööhõive olukorda spordis saab parandada vaid olemasolevatele avaramate sportimisvõimaluste loomisega (kolmas kehalise kasvatuse tund, koolide spordiklubid).

Spordi nõudlust mõjutavad enam demograafilne (rahvastiku vananemine), majanduslik (nõudluse sõltumine ostujõust) ja tehnilisi (spordiinnovatsioon) olukord. Eestis on just majanduslik olukord paljudele spordi tarbimist takistavaks teguriks. Kuigi on ilmne, et need tegurid mõjutavad süsteemi toimimist, ei ole need spordialase tööhõive seisukohast siiski olulised. Tegemist on valitsevate suundumustega, mis tõenäoliselt 2010. aastani ei muutu.

Muutused suhtumises teistesse inimestesse, töösse, vaba-aega, spordiideaali ja saavutusvajadusse võivad muuta spordisüsteemi ja spordialast tööhõivet. Samuti võib spordialast tööhõivet mõjutada viis, kuidas institutsionaalset ja poliitilist regulatsiooni teostatakse. Järgnevalt esitatud ennustused sisaldavad poliitilis-institutsionaalsete ja sotsiokultuuriliste muutujate realistlikumaid kombinatsioone.

Esiteks, tuntav on erakapitali osa kasv spordis, mis tähendab riigi osa vähenemist nii rahastamisel kui ka spordi reguleerimisel. Viimane puudutab ka spordikoolitust, mis võib kõrgkooli tasemel teisejärguliseks muutuda. Kõrgkoolid keskenduvad rohkem täiendõppele ja kursustele. Riiklikus spordipoliitikas keskendutakse massi- ja tippspordi vaheliste suhete reguleerimisele. Kuigi spordiorganisatsiooni ja olümpialiikumise tuleviku suhtes ollakse optimistlikud, ennustatakse litsentseeritud (organiseeritud) spordiharrastuse jätkuvat vähenemist. Tugevneb soov harrastada institutsioonivälist sporti ja kasutada kommertsteenuseid. Tekivad väikefirmad ja -organisatsioonid, mis suudavad vastata nõudluse erinevatele vormidele "tellimustööna". Selline areng raskendab järk-järgult nii spordi materiaalsel toetamist kui ka reguleerimist. (Le Roux, Chantelat, Camy, 1999)

Arvatakse ka seda, et profisport jätkab tõusu, kuid pealtvaatajaskond ei kasva enam, vaid pigem väheneb. Samuti väheneb jätkuvalt ka vabatahtlik spordiliikumine, endisest tugevamalt keskendutakse traditsioonilisele amatöörspordile (meistrivõistlused, klubid, liidud jne), mis on organisatsiooniliselt professionaliseerunud ning selle suhetele tippspordiga. Sellisel juhul jätkatakse traditsioonilise spordi toetamist ning keeldutakse finantseerimast programme (vahendeid), mis arendavad vabatahtlikku sporti. (Le Roux, Chantelat, Camy, 1999)

Küllalt tõenäoline on, et amatöörsport ja profisport kaugenevad teineteisest. Erasektor suurendab oma osakaalu meelelahutuslikus spordis ning areng toimub ameerikaliku mudeli suunas (kinnised liigad ilma üleminekuteta, mitmete alaliitude paralleelne eksisteerimine ühel spordialal). Nõudlus kvaliteetsete sporditeenuste järele, mis sageli ei hõlma enam võistlemist, viib selleni, et spordiliidud muutuvad teenindusettevõteteks. (Le Roux, Chantelat, Camy, 1999) Sellist trendi on tunda juba praegu.

Sellistes tingimustes lisavad spordiklubid amatöörtegevust ning keskenduvad oma traditsioonilistele valdkondadele ning järjest väiksemale aktivistide rühmale ning tegelevad professionaalsete organisatsioonidena.

Ennustatakse, et aastaks 2010 valitseb spordis erasektor, mis ka reguleerib sporti ja spordialane tööhõive kasvab sporditeenuste juhtimise ja turunduse alal. Ühest küljest pakub erasektor kvaliteetseid teenuseid, mis on kättesaadavad vaid kõrgematele ühiskonna kihtidele. Teisest küljest kolmas sektor ja avalik sektor (kohalikud omavalitsused) pakuvad teenuseid, mis on küll kõigile kättesaadavad, kuid ei ole nii kvaliteetsed. Oletatakse ka seda, et omavalitsuste toetus profispordile kaob ning vähenevad toetused ka traditsioonilisele spordile. EL spetsialistide hinnangul ei tohiks selline olukord töökohti spordis vähendada kuna äriectoris tekib palju väikseid firmasid. Vabatahtlike tööd arendavad klubid töökohtade loomises ei osale.

Turvalisi, hästi makstud ja kõrget kvalifikatsiooni eeldavaid tööpaiku on suurfirmades (iseegi avalikus sektoris), kus tagatakse töölepingute kehtivus. Väikestes firmades ja FIEdena tegutsevad vähese koolitusega, kehvasti turvatud ning madalapalgalisel töötajad.

Koolitusasutused lähevad erakätesse (ärikoolid) ning koos professionaalidega töötatakse välja oskuste ja kvalifikatsiooni nõuded. Sporditeaduslikud õppeasutused peavad konkureerima kommertslike erakoolidega, millel on palju parem side praktikaga ja praktikabaasidega. Sellise arengu puhul hüljatakse ka spordialaliitude koolitusprogrammid.

Kolmas võimalik arengutee kujutab endast era-, bürokraatliku ja aatelise mudeli ühendust. Siiani on nii Euroopas kui Eestis toetatud spordimudelit, mis põhineb profi- ja amatöörspordi vahelisele tasakaalu leidmises ja idees kogu rahva liikumisharrastuse arendamises. Arendatud on ka vabatahtlikku tegevust ning toetatud uuringuid, mille abil on püütud paremini mõista spordialase nõudluse uusi vorme. (Le Roux, Chantelat, Camy, 1999)

Spordi eetika ja ideoloogia poolepealt on siiani arendatud müüti spordimaailma avatusest ja läbipaistvusest. Loodetud on ka individualismikultuse vähenemisele. Olulisemaks peaks saama taas soov olla ja tegutseda koos teistega. Kuigi see soov võib olla Eestis küsitav on Eestis vabatahtlike spordiühingute teke olnud siiski tõusuteel kuigi aeglaselt.

Riiklikult panustatakse vabatahtliku sporditegevuse arendamisele ning arendatakse poliitikat, mis on suunatud arukale sportimistingimuste loomisele (lähiliikumispaidad, liikumis- ja sportimispiirkonnad linnade nende lähiümbruses. Spordiklubide professionaliseerumist toetatakse vabatahtlike koolitusega, et neist oleks võimalikult palju kasu. Professionaalide palkamiseks tehakse maksusoodustusi. Raha saadakse spordile suunatud vahendite ümberjaotamisest tippspordilt amatöörspordile.

Võimalik on ka bürokraatliku ja aatelse mudeli liit. Kui sport areneb kõigis kolmes sektorit tasakaalustatult, siis mitmekesistuvad ka võimalused töökohti luua. Spordiühingutes jätkub professionaliseerumine ning lisandub tööpaiku spordijuhtidele, kelle ülesanne on tagada vabatahtlike töötingimused. Erasektori tööhõive paraneb seoses sportimisvõimaluste ja vormide arengule. Siserajatised asetsevad linnades ning toimivad iseteeninduslikul põhimõttel. See loob töökohti spordirajatiste juhtidele ja administratiivsele ning tehnilisele personalile. Pakkuda olevad sporditeenused sõltuvad rahvuslikust kultuurist ja omapärast (mägironimine, jalgratta- ja kanuusoit, fitness, sportmängud jne). Linnad arendavad sportimispiirkondi (suusatamine, jalgrattasoit jms) linnade lähiümbrusesse, millega luuakse avalikus sektoris tööd spordibaaside töötajatele nende spordirajatiste haldamise alal. Sporditeenuste planeerimisse on kaasatud linnaplaneerijad ja sotsioloogid. Institutsionaalne ja poliitiline regulatsioon Euroopas põhineb spordi kolme majandusliku sektori (erasektor, avalik sektor, kolmas sektor) vahelisel tasakaalul, mida taotletakse praegu ka Eestis.

Osapoolte koostöö võib viia tulevikus sporditöötajate oskuste ja kvalifikatsiooni määratlemiseni ühise institutsionaalse leppega, mille sõlmivad tööandjad, töövõtjad, koolitusasutused ja riik (mis vastutab süsteemi toimimise eest). Sellega tagatakse, et spordipersonali kvalifikatsioon on kõrgetasemeline ning töötingimused ja palgad rahuldavad. Spordiorganisatsioonide professionaliseerumine ning eelkõige loodusliikumise ja looduses sportimise laienemine (outdoor) ning spordi

kommertsstruktuuride areng kasvatavad spordiorganisatsioonide suurust ning edendavad spordi tööturu. Sporditeaduslikud õppeasutused mitmekesistavad koolitusprogramme koostöös professionaalidega ning parandavad koolituse ja tööelu vastavust. Sellise stsenaariumi järel püsib kehakultuurialase koolituse järel suur, nõudlus nagu see on ka täna. Tänu koolituse ja tööelu tihedamale sidemele ning uute sporditeenuste jätkuvalt kasvavale nõudlusele töökohtade arv spordi valdkonnas kasvab.

Kõigi kolme sektori tasakaalustatus areng muudaks klubid järjest professionaalsemaks ning sotsiaalset läbikäimist soodustavaks. Spordiühingud konkureeriks erasektoriga vaid vähesel määral, sest erasektor tegeleks põhiliselt erasektoris rohkem arenenud aladega (ratsutamine, bowling, fitness jms) ning personaalsemat teenust nõudvate klientidega. Avalik sektor keskendub kohalikul tasandi vabatahtliku liikumisharrastuse toetamisele ja spordiühingutele, laiendades spordiharrastust. Alaliidud pakuvad koostöös ülikoolide ja professionaalidega spetsiaalset koolitust, mis käsitleb spordi treeningtegevust, juhtimist ja järelvalvet. Nimetatud koostöö on Eestis juba alanud

Viimane stsenaarium soosib euroopalikku spordimudelit, mis põhineb erinevate sektorite vahelisel tasakaalul spordi majandamisel ning tööhõive eest vastutavate ametkondade koostööl.

KOKKUVÕTE

Ametliku statistika andmetel kuulub Eesti riikide hulka, kus on suhteliselt palju sporditöökohti (0,42% töökohtade koguarvust). Sporditöökohti on kõige rohkem spordiklubides ja sektoritest kolmandas sektoris. Teisena tuleb äri sektor ja kolmandana avalik sektor.

Oluliselt rohkem töökohti kui otseselt spordivaldkond, annavad spordiga seotud tegevusalad nagu spordivarustuse ja -vahendite kaubastamine, tootmine jms. Ametliku statistika järgi kuuluvad siia ka kehalise kasvatuse õpetajad. Kokku annab sport ja sellega seotud valdkonnad 1,2% töökohtade koguarvust (sporditöökohad +sporti teenindav sfäär).

Sporditöökohtade arengu dünaamikat on raske ette näha, kuid tuginedes EL-i teiste maade kogemustele, võib öelda, et suurem nõudlus võib tulla harrastus- ja tervisespordi laienemise arvelt ja seda elanikkonna vananemisega ja elatustaseme tõusuga seotult. Samuti võib nõudlust spordikaadri järele tekitada uute teenuste loomine, spordi ja liikumisalade ning harrastusvormide (looduses spordiharrastamine, ekstreemalad ja seiklusalad) lisandumine. Kõik see mõjutab lisaks uute sporditöökohtade tekkele spordimajandust üldisemalt ja loob töökohti ka sporti teenindavates valdkondades (toitlustamine, varustuse tootmine, majutamine, transport jms)

Loomulikult aitab liikumisharrastuse laienemisele ja uute töökohtade tekkele kaasa elatustaseme tõus. Suurt töökohtade juurdekasvu ei ole siiski ette näha, see võiks lähema 3-5 aasta jooksul olla 10-15% piires.

Mõnevõrra võib laieneda ka nõudlus spordispetsialistide järele võistlusspordis ja seda peamiselt uute spordialade juurdetuleku, võistlusklasside rohkendamise, professionaliseerumise ja taseme tõusu arvelt. On ju Eesti alati olnud edukas eelkõige vähelevinud (vähese harrastajaskonnaga) spordialadel. Elukutselise spordi, mis osaliselt

kattub tippspordiga, arvelt juurdekasvu piirab Eestis siiski väike rahvaarv. Ka ei võimalda väikeriigi sportlik tase teenida teleülekannete pealt, mis seab omad piirid professionaalsete liigade tekkimisele.

Valdkond, mille arvelt saab spordierialade inimestele töökohti juurde luua, on kehaline kasvatus üldhariduskoolides ja lasteaedades. Kolmanda kehalise kasvatuses tunni (liikumistunni) sisseviimine ja koolispordi laiendamine tooks juurde ka umbes kolmandiku võrra spordikutset vajavaid töökohti selles lõigus. Sisuliselt oleks see väga vajalik samm. Kehalist kasvatust saab laiendada ka kõrg- ja kutseõppeasutustes. Kõrgkoolid peaksid jõudma spordikeskusteni, kus igal üliõpilastel oleks võimalik spetsialisti juhendamisel sümboolse tasu eest sportida.

Euroopas peetakse oluliseks ka mõiste “spordielukutse” piiritlemist ja vastavate kutsestandardite sisseviimist sest spordielukutsete alla mahub mitmeid erinevaid tegevusi. Sellest sõltub treenerite, spordiõpetajate ja muu spordikaadri elukutse väärtustamine. Praegu raskendavad rahvuslike reeglite erinevus ja ametialase koolituse erinevad standardid “euroopaliku ametiidentiteedi” kujunemist. Kutsestandardite sisseviimist segab ka asjaolu, et sporditööle tullakse jätkuvalt nii kõrgkoolidest kui otse praktikast ja viimast ei saa takistada. Paljude praktikast otse sporditööle siirdunute arvates (meie ankeetküsitluse põhjal) on kehakultuurialane kõrgharidus vajalik ennekõike kehalise kasvatuses õpetajatele ja treeneritele, kes tegelevad noorsportlaste kehaliste võimete arendamisega - baasi loomisega. Spordialade tehnika ja takstika tundjatena hindavad praktikud end kõrgelt, mistõttu paljudel aladel esindajad (tennis, karatee, purjetamine, korvpall) leiavad, et neil ei ole tippspordi tasemel tegelemiseks mingeid takistusi. Nii kõrgharidusega kui ka praktikast sporditööle tulnute puhul on oluline pidev kursishoidmine uute teadmistega valdkonnas ehk täienduskoolitus.

Treeneri elukutse väärtustamisel ja standardite maksmapanemisel saaks midagi ära teha pearahade jaotamistingimuste karmistamisel (vastava treeneriastme nõue) ja selle kontrolli tõhustamisega. Kuigi ühtsete kutsestandardite loomine kõigi spordialade puhul keerukas, on see protsess siiski käivitunud nii Eestis kui ELis.

Üha suurenev nõudlus kvaliteetsete sporditeenuste järele viib spordiorganisatsioonide professionaalsemaks muutumisele (tegutsevad sarnaselt äriettevõtetega), mis tähendab,

et on vaja täiustada spordiorganisatsioonide kohta käivaid regulatsioone. Need normatiivsed peavad olema paremas kooskõlas üldise seadusandlusega (näiteks konkurentsiseadused), samas ei soovita siinkohal kasutada üks-ühele äriorganisatsioonide mudelit. Sellest, kuidas spordiorganisatsioone nende identiteeti kaotamata professionaalsemaks muuta on saanud üle-Euroopaline probleem.

Kui spordiorganisatsioonisisene (suhete korraldamine ja koostöö regulatsioon ei õnnestu, hakatakse sporditeenuseid kasutama privaatsemalt ja sportimine liigub organisatsioonist välja. Spordi kui teenuse areng toetab kindlasti uute töökohtade teket nii vabatahtlikus kui ka ärisectoris, kuid ei ole traditsioonilise spordiorganisatsiooni (vabatahtlikkus, liikmeskonnale ja asukohakesksusele suunatus) arengu seisukohast parim.

Riiklikul tasandil täheldatakse kolme spordijuhtimise mudelit, mis mõjutavad tööhõivet erinevalt:

1. Bürokratlik mudel, kus valdkonda juhivad peaasjalikult riigi- ja kohalikud ametnikud. Mudelile on omane aktiivne tööhõivepoliitika ja suhteliselt suur hulk sporditöökohti avalikus sectoris.
2. Erainitsiatiivil põhinev mudel, millele on omane nõudluse eri vormidega kohanemine ning tuginemine kolmanda sektori organisatsioonides või äriühingutes sündinud algatustele. Ametnike kehtestatud regulatsioon on vähene, mis võib nõrgendada süsteemi järjepidevust tervikuna. Sellistes tingimustes on spordi areng tihedalt seotud üldise majandusolukorraga ja soodsates oludes (tegevuse laiendamisel) tekib uusi töökohti.
3. Aateline mudel, millele on omane klubilise ja ühiskondliku (vabatahtliku) organisatsioonilise tegevuse suur osakaal. Avaliku sektori ametnikud jätavad spordipoliitika määratlemise ja täideviimise spordiorganisatsioonidele. Selles mudelis on palgaline tööhõive madal ning võib kohata vastuseisu eriala professionaliseerumisele.

Eestis valitseb liberaalne majanduspoliitika ja Eesti spordimudel on lähim erainitsiatiivile tuginevale. Mudel on soodne ka mittetulundusühingute ettevõtluse arengule.

Lõpetuseks mõned tähelepanekud töös kasutatavate andmebaaside osas. Mitmetel juhtudel kasutati olemasoleva statistika ja muust aruandlusest tulenevate andmete täiendamiseks lisauuringuid, mis ei olnud kõiksed (andmeid ei saadud kõigilt üldkogumisse kuulujatelt) nii nagu see statistika puhul olema peaks. Spordivaldkonna statistika (EMTAK 96.2) on EL harmoniseeritud ja põhimõtteliselt peaks see andma ammendava ülevaate ja olema riikide vahel võrreldav. Kõige parema arvulise ülevaate sporditöökohtadest Eestis annab ametlik statistika praegusel momendil spordikoolide töötajate ja üldhariduskoolide kehalise kasvatuses õpetajate kohta. Ülevaatlik on ka spordiklubisid kajastav statistika. Probleemiks jääb spordiklubide puhul töösuhete paljusus (stipendiumid, lepingud jms.), lisaks registreerimata töösuhted. Mõnevõrra keerukam on sporditöökohtade määratlemine äriühingutes. Meie uurimus annab alust pidada sporditöökohtade arvu mõnevõrra suuremaks kui seda näitab spordivaldkonna klassifikaator 96.2, kuna sportimis- ja liikumisharrastuse vorme (kanuu, jalgratta, ratsa jne. matkad) on juurde tulnud ja neid organiseerivad ettevõtted, mis ei ole registreeritud spordivaldkonna alla (on teiste klassifikaatorite all). Spordistatistika vaatevälja ei jää ka avalikus sektoris tegutsevad spordijuhid (avalikud teenistujad). Klassifikaatori 92.621 (spordiorganisatsioonide tegevus) andmekogumine tuleks muuta täiuslikumaks. Klassifikaatorit 92.629 (muud spordiürituste korraldamise ja spordi edendamise seotud tegevused) tuleks tunnuste osas täpsustada.

Tuginedes käesolevale tööle ning lähtudes vajadusest Eesti riikliku spordistatistika parendamiseks arvestades EMTAK 96.2 standardit moodustada töökomisjon Eesti spordistatistika täiendatud süsteemi väljatöötamiseks.

Maakonna spordiliitude personal 2004

SPORDILIIT	Töötajate arv	Juh. liikmete arv	Rev. komsjoni liikm. arv	Muud komisj.
HARJUMAA SPORDILIIT	4	9		
HIIUMAA SPORDILIIT	1	5	1	
IDA-VIRUMAA SPORDILIIT	2	10	2	
JÕGEVAMMA SPORDILIIT KALJU	1	13	2	55
JÄRVAMAA SPORDILIIT	1	5	1	
LÄÄNE-VIRUMAA SPORDILIIT	2	5	1	
LÄÄNE MAAK. SPORDILIIT				
LÄÄNELA	1	7		
PÕLVA MAAKONNA SPORDILIIT	3	9	1	
PÄRNUMAA SPORDILIIT	3	7	3	24
RAPLA MAAKONNA SPORDILIIT	4	9	3	5
SAAREMAA SPORDILIIT	0	5	1	
TARTU MAASPORDI LIIT	2	8		3
VALGAMAA SPORDILIIT	1	5		
VILJANDIMAA SPORDILIIT	1	2	1	61
VÕRUMAA SPORDILIIT	0	7	3	
TALLINNA SPORDILIIT	2	5	1	
Kokku:	28	111	18	148

Spordialaliitude tegevusaruanne 2004 - personal

SPORDIALALIIT	Palgaliste töötajate arv	Juhatuse liikmete arv	Teiste komisj. liikmete arv
Eesti Aerutamise Föderatsioon	1	5	6
Eesti Allveeliit		7	13
Eesti Autospordi Liit	2	12	63
Eesti Jahtklubide Liit	2	7	25
Eesti Jalgpalliliit	23	13	48
Eesti Jalgratturite Liit	4	9	31
Eesti Judoliit	3	10	27
Eesti Jäähoki Liit	4	8	
Eesti Kabeliit	1	7	24
Eesti Karate Föderatsioon	2	10	16
Eesti Kergejõustiku Liit	6	15	32
Eesti Korvpalliliit	6	14	61
Eesti Käsipalliliit	1	9	21
Eesti Laskesuusatamise Föd.	3	8	15
Eesti Laskurliit	2	10	30
Eesti Lauatenniseliit	2	13	9
Eesti Maadlusliit	3	7	31
Eesti Maleliit	6	7	16
Eesti Moodsa Viievõistluse Liit		7	8
Eesti Mootorrattaspordi Föd.	2	5	23
Eesti Orienteerumisliit	1	9	32
Eesti Poksiliit	4	7	38
Eesti Ratsaspordi Liit	2	9	17
Eesti Saalihoki Liit		6	26
Eesti Sulgpalliföderatsioon		3	1
Eesti Sumoliit	1	5	4
Eesti Suusaliit	13	12	59
Eesti Sõudeliit	3	11	23
Eesti Tehnika ja -spordiliit	5	5	

Eesti Tennise Liit	3	12	34
Eesti Triatloni Liit		5	9
Eesti Tõstesporti Liit		5	3
Eesti Uisuliit	2	7	46
Eesti Ujumisliit	1	5	14
Eesti Veemoto Liit		4	17
Eesti Vehklemisliit	3	9	33
Eesti Vibuliit		7	4
Eesti Võimlemisliit	2	10	33
Eesti Võistlustantsu Liit	2	8	3
Eesti Võrkpalliföderatsioon	2	12	42
Kokku	116	329	931

KASUTATUD KIRJANDUS

Arvisto, M. Paju, K. Täiskasvanute spordiharrastus ja selle arengu perspektiivid. Uuringu aruanne. Tallinn TPÜ spordisotsioloogia labor 2004.

Arvisto, M. Paju; K. "Spordiehitised ja liikumispaidad Eestis" TPÜ Spordisotsioloogia labor. 2003.

Arvisto, M. Paju; K. 2005 Sporditöötajate karjäär. Uurimusaruanne.

Biruta Luika, Juris Grants, Iveta Boge. 2002 Vocational education and training

Collins, M. (1999) Going it alone: small firms in sport and leisure in the English Midlands. Unpublished paper.

European Network of Sport Science Institutes - European Observatory of Employment in Sport - Sept. 1999

Improving employment in the field of sport in Europe through vocational training. Vocational education and training in the field of sport in the European Union: situation, trends and outlook.

Kontsas, M, Puronaho, K. Vocational education and training related to sport in Finland. Situation, trends and perspectives. <http://www.vocasport.net/National.htm>

Le Roux, N, Chantelat, P, Camy, J. Sport and employment in Europe, final report. European Network of Sport Science Institutes. European Observatory of Employment in Sport. September 1999

Loirand, G. (1996), Une difficile affaire publique: une sociologie du contrôle de l'Etat sur les APS et sur leur encadrement professionnel, Thèse de Doctorat, Université de Nantes.

Mart Haruoja 2003 Vocational education and training related to sport in Estonia

Pociello, C. (1994) Le futur comme nouvelle forme d'enjeu. In Sport et pouvoirs au XXe siècle, Presses Universitaires de Grenoble, 139-176.

related to sport in Latvia situation, trends and perspectives draft report.
situation, trends and perspectives draft report

Szymanski, Stefan & Kuypers, Tim. 1999. Winners & Losers. London: Viking. (1k